

Koronakriisin vaikutus mikro- ja pienyrityksiin sekä keinoja selviytymiseen – laadullinen case tutkimus

Doniyor Abdulazhanov

Tekijä(t) Doniyor Abdulazhanov	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Koronakriisin vaikutus mikro- ja pienyrityksiin sekä keinoja selviytymiseen – laadullinen case tutkimus	Sivu- ja liitesivumäärä 45 + 4
<p>Suomen ensimmäinen koronatartunta vahvistettiin 29. tammikuuta Saariselällä lomailleella kiinalaisella turistilla. Myöhemmin maaliskuussa hallitus reagoi epidemiaan rajoitustoimilla koronaviruksen hillitsemiseksi. Hallituksen turvautuminen poikkeuksellisiin toimiin on vaikuttanut monen kansalaisen arkeen. Asetetut rajoitukset, määräykset, suositukset sekä sosiaalisessa mediassa levinneet uutiset koronaviruksesta aiheuttavat ihmisissä hysteriaa ja paniikkia – näin syntyi koronakriisi Suomessa.</p> <p>Opinnäytetyö tutkii koronakriisin vaikutuksia mikro- ja pienyrityksiin sekä yrittäjiin. Työn tavoitteena oli nykytilanteen selvittäminen siitä, miten kriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan, yrittäjien elämään ja ovatko he keksineet keinoja selviytymiseen. Lisäksi opinnäytetyöstä selviää yrittäjien ajatuksia mikro- ja pienyritysten asemasta tulevaisuudessa, koronakriisin jälkeen.</p> <p>Aikaisemmat laskusuhdanteet, kuten 1990-luvun alun lama sekä vuoden 2008 finanssikriisi ovat vaikuttaneet moniin suomalaisiin mikro- ja pienyrityksiin. Opinnäytetyö tarkastelee myös eroja koronakriisin ja aikaisempien talouskriisien välillä. Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä, sillä tutkimuksessa tarkastellaan uutta ja vähän tutkittua ilmiötä. Pääaineisto on kerätty puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla kymmeneltä mikro- ja pienyritysten yrittäjiltä. Aineiston avulla pyrin luomaan kokonaisvaltaisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista selvisi, miten konkreettisesti koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään, heidän yrityksien toimintaan ja mitä selviytymiskeinoja kukin yrittäjä on löytänyt. Haastateltavat tuovat esiin tärkeitä asioita kuten vaikutuksia työntekijöihin, uusia toimintatapoja, erilaisia yritystukimuotoja ja ajatuksia tulevaisuudesta. Toivottavasti opinnäytetyön tulokset tuovat lisäarvoa muun muassa yrittäjille sekä yrittämisestä ja taloudesta kiinnostuneille ihmisille. Yllättäviä kriisejä ja nopeita muutoksia on vaikea ennakoida, mutta niihin täytyy pyrkiä varautumaan.</p>	
Asiasanat koronakriisi, pienyritykset, mikroyritykset, selviytymiskeinot, yritys, talous	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen taustaa	2
2.1	Tutkimuksen keskeiset käsitteet.....	2
2.2	Aikaisemmat kriisit Suomessa.....	4
2.3	Erot kriisien välillä	6
2.4	Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset ja rajaukset.....	7
3	Teoreettiset lähtökohdat.....	9
3.1	PK-yritysten toimintaan vaikuttavat tekijät	9
3.2	Taluskriisit ja PK-yritysten selviytyminen	13
4	Tutkimusmenetelmät.....	14
4.1	Aineiston hankinta teemahaastattelumenetelmällä.....	14
4.2	Haastatteluteemat.....	15
4.3	Aineiston kuvaus.....	16
4.4	Haastatteluaineiston analyysi.....	16
5	Tutkimustulokset	18
5.1	Haastateltavien taustatiedot ja case-kuvaukset.....	18
5.2	Tutkimusteemojen analyysi tutkimuskysymyksittäin	22
5.2.1	Miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään?.....	22
5.2.2	Miten koronakriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan?	25
5.2.3	Minkälaisia selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet koronakriisissä?	28
5.2.4	Mitä yrittäjät ajattelevat tulevaisuudesta koronakriisin jälkeen?	34
5.3	Yrittäjäprofiilit	36
6	Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi	38
6.1	Jatkotutkimusehdotukset sekä tutkimuksen luotettavuus	41
6.2	Opinnäytetyöprosessi ja oppiminen.....	42
	Lähteet	43
	Liitteet.....	46
	Liite 1. Teemahaastattelurunko suomeksi	46
	Liite 2. Teemahaastattelurunko venäjäksi.....	48

1 Johdanto

Koetut kriisit auttavat meitä ymmärtämään tulevia talouden taantumia, vaikka niistä puhuminen tuntuu aina masentavalta. Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi osui voimalla suomalaisiin PK-yrityksiin, eniten kärsivät teollisuuden alihankkijat ja osa rakennusalaan (Tilastokeskus 2011). 1990-luvun alussa vienti tyrehtyi. Yritysten konkurssien määrä nousi voimakkaasti, mikä aiheutti suurtyöttömyyttä. Elintaso laski, lama oli pitkä ja syvä. (Kiander 2001, 30.)

Talous yskii taas. Hallituksen turvautuminen poikkeuksellisiin toimiin on vaikuttanut monen kansalaisen arkeen. Asetetut rajoitukset, määräykset, suositukset sekä sosiaalisessa mediassa levinneet uutiset koronaviruksesta aiheuttavat ihmisissä hysteriaa ja paniikkia. Liikkuvuuden rajoitustoimilla väheni ihmisten lisäksi myös rahan liikkuvuus. Aiempien kriisien aikana elämä kuitenkin jatkui ja ihmisiä sai nähdä vapaasti. Meiltä on viety liikkumisen ja matkustamisen vapaus, nyt on panoksena ihmisten terveys. Ihmiset ovat lamaantuneita ja turhautuneita – näin syntyi eri tavalla surullinen kriisi, koronakriisi.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena ja samalla tutkimusongelmana oli nykytilanteen selvittäminen siitä, miten koronakriisi on vaikuttanut mikro- ja pienyrityksiin sekä yrittäjiin. Idea syntyi kiinnostuksesta talouteen ja yrittäjyyteen. Aihe on äärimmäisen ajankohtainen, mielenkiintoinen ja tärkeä. Halusin selvittää, mitä selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet ja mitä he ajattelevat tulevaisuudesta.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä, sillä tutkimuksessa tarkastellaan uutta ja todella vähän tutkittua ilmiötä. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin vaan kuvaamaan, ymmärtämään ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulinnan tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Pääaineisto on kerätty puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla kymmeneltä mikro- ja pienyritysten yrittäjiltä.

Tutkimuksen tuloksista selvisi, miten konkreettisesti koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämäänsä, heidän yritysten toimintaan ja mitä selviytymiskeinoja kukin yrittäjä on löytänyt. Haastateltavat tuovat esiin tärkeitä asioita kuten vaikutuksia työntekijöihin, uusia toimintatapoja, erilaisia yritystukimuotoja ja ajatuksia tulevaisuudesta. Lisäksi tulokset tuovat lisäarvoa muun muassa yrittäjille ja yrittämisestä sekä taloudesta kiinnostuneille ihmisille. Yllättäviä kriisejä ja nopeita muutoksia on vaikea ennakoida, mutta niihin täytyy pyrkiä varautumaan.

2 Tutkimuksen taustaa

Tässä luvussa luon yleiskuvan aikaisemmista talouskriiseistä Suomessa, jotka vaikuttivat PK-yrityksiin. Yleiskuvan ymmärtämiseksi avaan aluksi tutkimuksen keskeisiä käsitteitä, jotka liittyvät kriiseihin sekä yrittäjyyteen. Tämän jälkeen rakennan tietoperustan perehtymällä aiempiin kriiseihin ja niiden vaikutuksiin suomalaisiin PK-yrityksiin. Pysin löytämään eroja kriisien välillä, sillä tutkimukseen osallistuneiden mukaan koronakriisi on hyvin erilainen suhteessa aiempiin kriiseihin. Lopuksi kerron lyhyesti tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimuskysymyksistä ja niiden rajauksista.

2.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Tutkimuksen keskeiset käsitteet ovat PK-yritys, toimintaympäristö, taantuma, lama, kriisi, talouskriisi ja kriisistä selviytyminen.

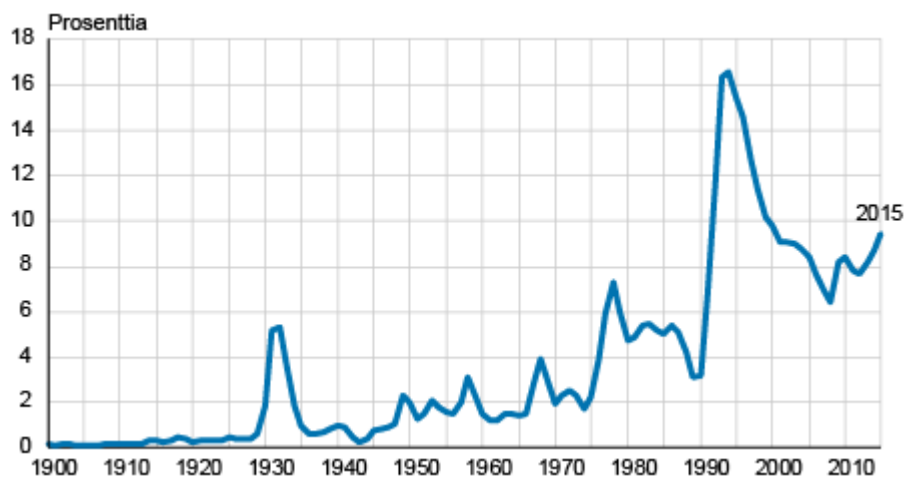
Taulukko 1. Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Käsite	Määritelmä	Tekstiviite
<i>PK-yritys</i>	<p>PK-yritys tarkoittaa pientä ja keskisuurta yritystä. PK-yrityksen määritelmässä otetaan huomioon kolme kriteeriä kuten henkilöstömäärä, vuotuinen liikevaihto sekä tilikauden taseen loppusumma. PK-yritysten kokoluokkia ovat mikroyritykset, pienet yritykset ja keskisuuret yritykset.</p> <p>Mikroyritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 10 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa.</p> <p>Pienyritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto on enintään 10 miljoonaa euroa.</p> <p>Keskisuuri yritys määritellään yritykseksi, jonka palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja jonka vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma enintään 43 miljoonaa euroa.</p>	(Euroopan unioni 2015, 11.)
<i>Toimintaympäristö</i>	<p>Toimintaympäristö tarkoittaa yrityksen ja sen toimijoiden ympäristöä, jossa varsinainen yritystoiminta tapahtuu. Se voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen toimintaympäristöön.</p> <p>Ulkoinen toimintaympäristö koostuu yrityksen ulkopuolisista vaikuttajista osa rajoittaen sen toimintaa ja osa antaen menestysmahdollisuuksia. Toimintaympäristöt ovat monin tavoin sidoksissa koko yhteiskunnan toimintaan.</p> <p>Yrityksen sisäinen toimintaympäristö muodostuu kaikista niistä tekijöistä, jotka liittyvät jollakin tavalla sen ydintoimintaan, kuten liikeidea, resurssit, osaamisen taso, tavarat ja palvelut.</p>	(Hulkko, Passoja, Piira & Vuoristo 1998, 13, 20.)

<i>Taantuma</i>	Taantuma tarkoittaa keskimääräistä syvemmän laskusuhdanteen alinta vaihetta. Yhdysvalloista peräisin olevan määritelmän mukaan taantuma alkaa bruttokansantuotteen supistumisena kahtena perättäisenä vuosineljänneksenä.	(Pohjola, Pekkarinen & Sutela 2006, 178.)
<i>Lama</i>	Talouden lama alkaa, kun laskusuhdanne syystä tai toisesta syvenee ja tuotanto supistuu. Tuotannon aleneminen kasvattaa työttömyyttä. Verotulojen vähentyessä ja työttömyys- ja sosiaalimenojen tarpeen kasvaessa julkisen talouden tasapaino heikkenee. Kriisin pitkittyessä ja syventyessä, kuten syvässä lamassa aina määritelmällisesti tapahtuu, joutuu julkinen talous lopulta kestävämpään epätasapainoon. Ennen pitkää julkinen sektori alkaa rajoittaa menojensa kasvua. Rahoitusvaikeudet alkavat murentaa hyvinvointivaltiota ja tuloksena on sosiaalipoliittinen lama, eli ajanjakso, jota luonnehtivat julkisen sektorin säästötoimet.	(Kiander 2001, 78.)
<i>Kriisi</i>	Kreikkalaista alkuperää oleva sana kriisi tarkoittaa alun perin "pääöstä". Teoreettisella tasolla kriisi määritellään siten, että se on äärimmäisten ristiriitaisuuksien tila sosiaalitaloudellisessa järjestelmässä (organisaatioissa) ja yksilön eri vaiheissa uhaten sen elinkykyä ja välitöntä ympäristöä. Kriisin syyt voivat olla objektiivisia (modernisointi, uudelleenorganisointi, luonnon aiheuttamat epätoivotut ilmiöt) tai subjektiivisia kuten esimerkiksi hallinnon virheistä johtuvia tapahtumasarjoja ja ihmisen aiheuttamia onnettomuuksia. Kriisi on mahdollinen ja jopa todennäköinen kaikissa organisaatioissa ja yhteisöissä. Kriisi voi kehittyä evoluutiomaisesti tai yhtäkkisesti. Pitkän ajan kuluessa organisaatioon ja sen ympärille voi kumuloitua negatiivisia tekijöitä, jotka riittävästi kasaantuneina voivat laukaista kriisitalanteen. Tuolloin tasapaino järkkyy ja organisaatiosta tulee labiili, ennustamaton. Organisaatio (joita myös yritykset ovat) hakee kuitenkin uuden tasapainotilan selviytyäkseen uudelleenlaisessa ja muuttuneessa toimintaympäristössä. Kriisillä on myös maantieteellisiä ulottuvuuksia. Kriisi voi vaikuttaa paikallisesti, alueellisesti tai globaalisti. Kriisit jaetaan myös makro- ja mikrokriiseihin. Makrokriisit sisältävät laajoja volyymeja ja mittakaavoja (Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus), kun taas mikrokriisit vaikuttavat vain yhden ongelman tai pienen ongelmaryppään kautta.	(Iivari 2011, 4, 7.)
<i>Taluskriisi</i>	Kriisien tyypilliset aiheuttajat voidaan luokitella monella eri tavalla. Taluskriisit voivat aiheutua tuotanto- tai toimituskatkoksista, virheellisistä bisnesstrategioista, kilpailutilanteen muutoksista, raaka-ainepulasta tai laaduttomista (palvelu) tuotteista.	(Iivari 2011, 7.)
<i>Kriisistä selviytyminen</i>	Aiemmin määrittelin sanan kriisi, mutta nyt kyse on selviytymisestä kriisistä. Selviytyminen voidaan nähdä prosessina, johon kuuluu fyysistä tai psyykkistä uhkaa vähentävä tai poistava toiminta. Selviytyminen on aktiivista toimintaa kohti uutta, minkä vastakohtana voidaan nähdä passiivinen suhtautuminen elämässä tapahtuviin asioihin.	Ayalon 1995, 12.)

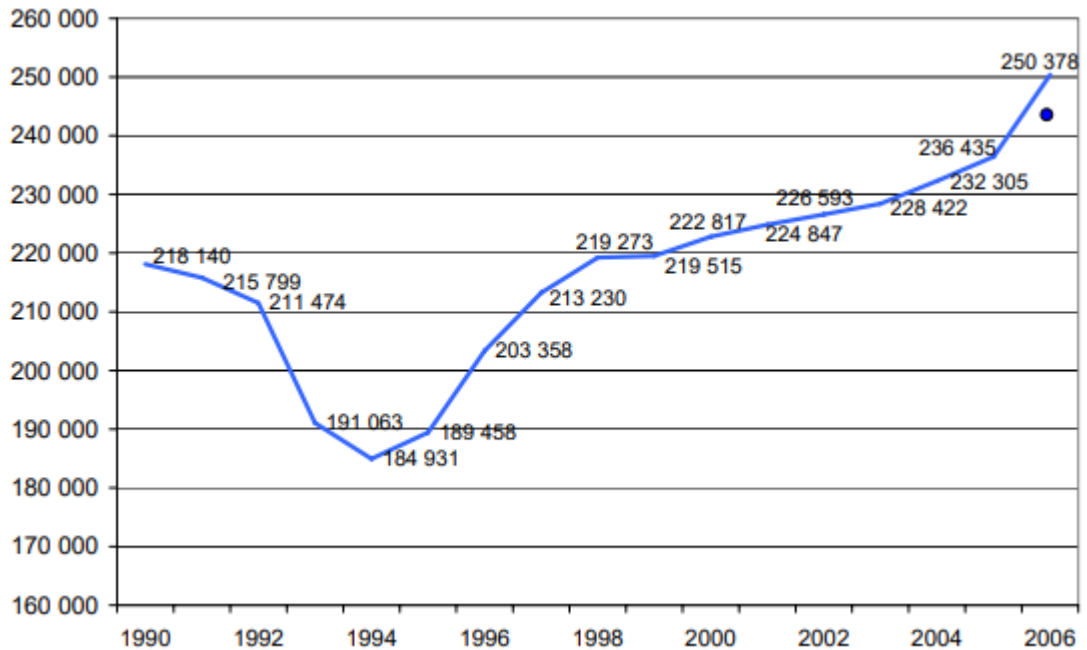
2.2 Aikaisemmat kriisit Suomessa

Koko suomalainen yhteiskunta ja Suomen talous kokivat vakavan kriisin 1990-luvulla. Kansantalous ajautui syvään ja pitkään lamaan. Lama aiheutti pitkäaikaisia muutoksia suomalaiseen yhteiskuntaan ja oli talousvaikutuksiltaan Suomen historian pahimpia talouskriisejä. (Kiander 2001, 5.) Merkittävin muutos oli koko vuosikymmenen kestänyt suurtyöttömyys, joka on nähtävissä kuvassa 1. Suurtyöttömyyden aikana työttömien määrä hiipoi enimmillään puolta miljoonaa (Tilastokeskus s.a).

Kuva 1. Työttömyysaste v. 1900–2015 (Tilastokeskus s.a.)

Syvä ja pitkä 1990-luvun lama vaikutti kansantalouden moneen eri alueeseen ja vaikutukset linkittyvät vahvasti toisiinsa. Pysin kuitenkin keskittymään pääosin kriisin vaikutuksiin pienyrittäjiin ja heidän yrityksiinsä. Parkkosen ja Volkin (Parkkonen & Volk 2000) mukaan lama iski erityisen kovasti velkaiseen pien- ja perheyrittäjiin. Kriisi aiheutti ennätysmäisen määrän konkurssseja ja monien yrittäjien kohtalona oli työttömyys. Vakuusarvojen lasku ja korkomenojen nousu ajoivat monia yrittäjiä pysyvään ylivelkaantumiseen. Toimintaansa lopettaneista yrittäjistä lähes 40 prosenttia päätyi työttömäksi. Seurauksena oli investointien ja kulutuksen romahdus, konkurssit, työttömyys ja kasvavat luottotappiot. (Kiander 2001, 30.) Alla olevasta kuvasta 2 selviää, että vuosien 1990–1994 aikana PK-yritysten määrä laski huomattavasti. Vuosien 1990 ja 1994 erotuksella selviää, että konkurssiin joutuneita yrityksiä tuolla aikavälillä oli yhteensä 33209.

Kuva 2. PK-yritysten määrän kehitys v. 1990-2006 (Suomen Yrittäjät 2006)

Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi osui voimalla suomalaisiin PK-yrityksiin, eniten kärsivät teollisuuden alihankkijat ja osa rakennusalaan (Tilastokeskus 2011). Taantuma aiheutti työttömyyttä sekä yritysten konkurssseja, mutta konkurssiin joutuneita yrityksiä vuonna 2009 oli kuitenkin vain 270 yritystä. Kaikista yrityksistä 99,1 prosenttia oli pieniä eli alle 50 henkilöä työllistäviä. Yrityksien liikevaihto supistui yhteensä noin 60 miljardia euroa, pienyritysten osuus liikevaihdosta oli 34,6 prosenttia. Vaikutukset näkyivät myös yritysten henkilöstön vähenemisessä, noin 55 000 henkilöä jäi työttömäksi. (Tilastokeskus 2010.) Työvoimatutkimuksen mukaan vuoden 2009 lokakuussa työttömiä oli jo 215 000 (Tilastokeskus 2009).

Taulukko 2. Yritysten määrä, henkilöstä ja liikevaihto kokoluokittain 2009 (Tilastokeskus 2010)

Suuruusluokka	Yrityksiä	Osuus %	Muutos %	Henkilöstö	Osuus %	Muutos %	Liikevaihto	Osuus %	Muutos %
PK-yritykset	320 072	99,8	-0,1	925 795	64,0	-1,8	171 633 871	51,0	-11,1
Mikroyritykset	302 943	94,5	0,0	402 976	27,8	-1,7	57 857 139	17,2	-9,0
Pienet yritykset	317 715	99,1	0,0	688 219	47,5	-1,3	116 372 080	34,6	-9,9
Keskisuuret yritykset	2 357	0,7	-3,4	237 576	16,4	-3,4	55 261 791	16,4	-13,6
Suuret yritykset	610	0,2	-7,0	521 608	36,0	-6,8	164 582 751	49,0	-19,1
Yhteensä	320 682	100,0	-0,1	1447 403	100,0	-3,6	336 216 622	100,0	-15,2

Taulukosta 2 selviää, että vuonna 2008 alkanut finanssikriisi on vaikuttanut negatiivisesti eniten suuriin yrityksiin, suuryritysten määrä laski 7 prosenttia vuonna 2009 ja PK-yrityksiä väheni vain 0,1 prosenttia. Henkilöstömääriin taantuma vaikutti kielteisesti, mutta eniten

tästä kärsi taas suuret yritykset. Toisaalta liikevaihto laski suurien yritysten lisäksi huomattavasti myös PK-yrityksissä. (Tilastokeskus 2010, 6.)

2.3 Erot kriisien välillä

1990-luvun lama oli talousvaikutuksiltaan Suomen historian pahimpia talouskriisejä. Merkittävin muutos oli koko vuosikymmenen kestänyt suurtyöttömyys (Kiander 2001, 5). Vientin tyrehtyessä työttömyys kasvoi räjähdysmäisesti niin kuin kuvasta 1 selvisi. Työttömiä oli lähes 500 000. Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi vaikutti myös kielteisesti työttömyysasteeseen ja työttömiä oli 215 000. (Tilastokeskus s.a.) Tästä voimme päätellä, että 1990-luvun laman aikana työttömiä oli yli kaksi kertaa enemmän suhteessa vuoden 2008 taantumaaan.

Finanssikriisin aikana ihmisillä ei ollut 1990-luvun kaltaista lamamielialaa. Lisäksi konkurssiin joutuneita yrityksiä oli vain 270, mikä on tosi vähän verrattuna 1990-luvun konkurssi-aaltoihin. Vuosien 1990–1994 aikana PK-yritysten määrä laski huomattavasti enemmän, konkurssiin joutui yhteensä 33209 yritystä.

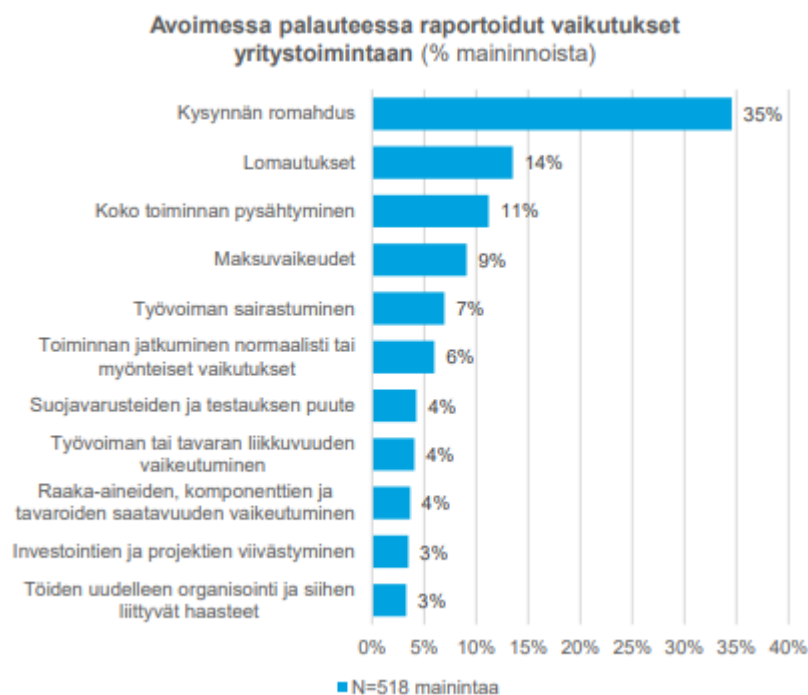
Vuoden 2008 taantuma oli osa globaalia rahoitusjärjestelmäkriisiä, kun taas 1990-luvun lamaan vaikutti omien rahamarkkinoiden vapautuminen ilman selkeitä pelisääntöjä. Vientiin vaikutti huomattavasti myös neuvostomarkkinoiden romahtaminen. Lisäksi 1990-luvulla inflaation aiheuttamiin ongelmiin on voitu reagoida devalvaatiolla, eli oman valuutan tarkoituksellisella arvon laskemisella, mikä ei ole nykyisin enää mahdollista ilman omaa valuutaa.

Hallituksen turvautuminen poikkeuksellisiin toimiin on vaikuttanut monen kansalaisen arkeen. Asetetut rajoitukset, määräykset, suositukset sekä sosiaalisessa mediassa levinneet uutiset koronaviruksesta aiheuttivat ihmisissä hysteriaa ja paniikkia. Liikkuvuuden rajoitustoimilla väheni ihmisten lisäksi myös rahan liikkuvuus. Suurin ero, joka tuli ilmi jo tässä vaiheessa on se, että aiempien kriisien aikana elämä kuitenkin jatkui ja ihmisiä sai nähdä vapaasti. Nyt meiltä on viety liikkumisen ja matkustamisen vapaus, panoksena ihmisten terveys. Yrittäjät ovat lamaantuneita ja turhautuneita – näin syntyi täysin uusi, eri tavalla surullinen kriisi, koronakriisi.

Vuoden 2020 koronakriisi on vasta alkanut ja pitkäaikaiset vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin, joten kokonaisvaltaisesti tätä kriisiä ei pysty vielä vertailemaan aikaisempiin talouskriiseihin. Haastatteluiden perusteella selvisi, että juuri nyt yritykset ovat shokkitilassa

ja kukin niistä reagoi äkillisiin muutoksiin omalla tavallaan. Tuloksista selvisi, miten koronakriisi on vaikuttanut pienyrittäjiin ja heidän yrityksiin jo tässä vaiheessa. Lisäksi selvisi erilaisia selviytymiskeinoja, joita yrittäjät ovat löytäneet, niitä käydään läpi luvussa 5.

Alla olevasta kuvasta 3 selviää, että lyhytaikaiset vaikutukset näkyvät jo tässä vaiheessa. PK-yritysten kysyntä sekä liikevaihto on heikentynyt todella rajusti jo kriisin ensimmäisellä viikolla. Erona tässä on se, ettei 1990-luvun lama eikä myöskään vuoden 2008 taantuma ole olleet yhtä äkillisiä ja yllättäviä verrattuna koronakriisiin. Haastatteluun osallistuneista yrittäjistä osa on jo joutunut turvautumaan lomautuksiin ja yhden yrittäjän toiminta on pysähtynyt kokonaan. Kaikki muuttui hetkessä, nyt yrittäjien arki on kiteytynyt kotona olemiseen sekä uusien selviytymiskeinojen etsimiseen.

Kuva 3. Koronaviruksen vaikutukset yritystoimintaan (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020)

2.4 Tutkimuksen tarkoitus, tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tutkimuksen tarkoituksena oli nykytilanteen selvittäminen siitä, miten koronakriisi on vaikuttanut mikro- ja pienyrityksiin sekä mitä selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet. Tavoitteena oli luoda aineiston avulla kokonaisvaltaisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä ja löytää vastauksen tutkimusongelmaan. Halusin selvittää, miten konkreettisesti koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään, heidän yrityksiensä toimintaan ja mitä selviytymiskeinoja kukin yrittäjä on löytänyt. Lisäksi halusin tutkia tärkeitä asioita kuten vaikutuksia työntekijöihin, uusia toimintatapoja, erilaisia yritystukimuotoja ja ajatuksia tulevaisuudesta.

Opinnäytetyön tutkimusongelma ja -kysymykset ovat:

- Miten koronakriisi on vaikuttanut mikro- ja pienyrityksiin sekä yrittäjiin?
- Miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään?
- Miten koronakriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan?
- Minkälaisia selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet koronakriisissä?
- Mitä yrittäjät ajattelevat tulevaisuudesta koronakriisin jälkeen?

Vastaukset tutkimusongelmaan on pyritty löytämään tutkimuskysymysten avulla, haastattelurunko koostuu seitsemästä tutkimusteemasta:

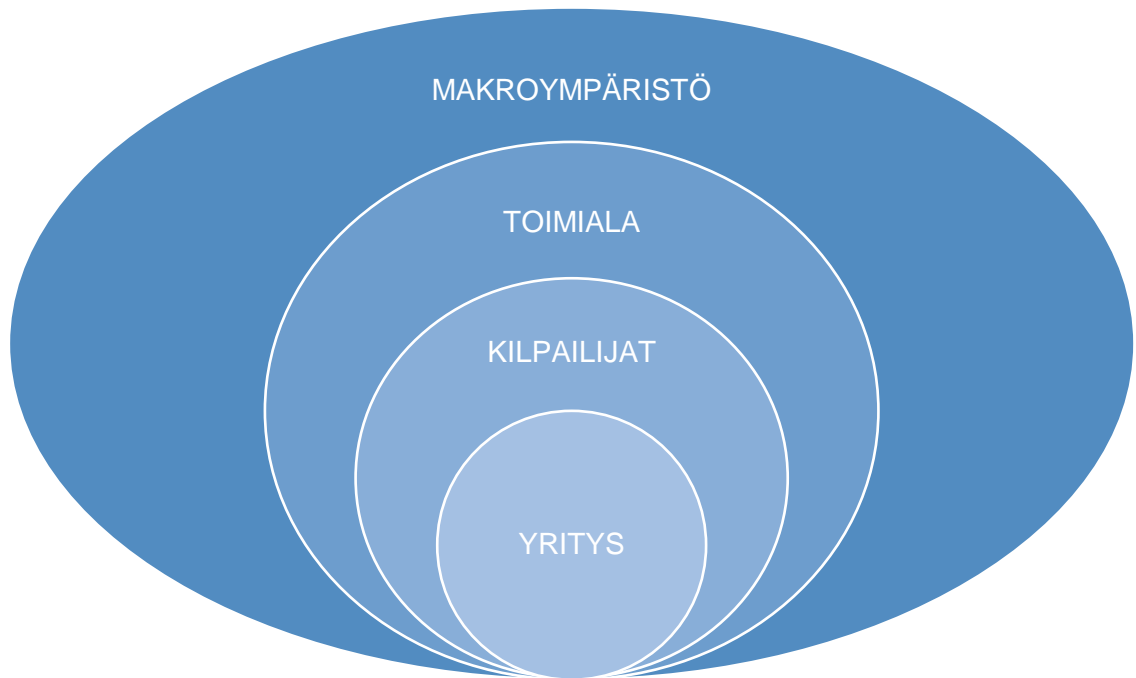
- Vaikutukset yrittäjien omaan elämään
- Vaikutukset yritysten toimintaan
- Koronakriisin vaikutus työntekijöihin
- Toiminnan sopeuttaminen ja uudet toimintatavat
- Taloudelliset selviytymiskeinot
- Henkiset selviytymiskeinot
- Ajatukset tulevaisuudesta

3 Teoreettiset lähtökohdat

Luku kolme käsittelee PK-yritysten toimintaan vaikuttavia tekijöitä teoreettisella tasolla. Lisäksi analysoin koronaviruskyselyn tuloksia, jonka järjesti Elinkeinoelämän keskusliitto. Koronaviruskyselyyn osallistui 1873 työnantajayritystä ja kysely oli toteutettu maaliskuun loppupuolella. Lopuksi perehdyn PK-yritysten selviytymiskeinoihin aiemmissa kriiseissä.

3.1 PK-yritysten toimintaan vaikuttavat tekijät

Yritysten toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti ja aina vaan dynaamisemmaksi. Menestymisen ja selviytymisen kannalta ympäristötekijät ovat hyvin tärkeässä roolissa. Yrittäjien pitää osata yhdistää monimutkaisia syy-seuraussuhteita pärjätäkseen kovalle kilpailulle. PK-yrityksissä on yleensä hyvin rajalliset resurssit, joten makro-, toimiala-, ja kilpailutason analyysit jäävät vähälle huomiolle.

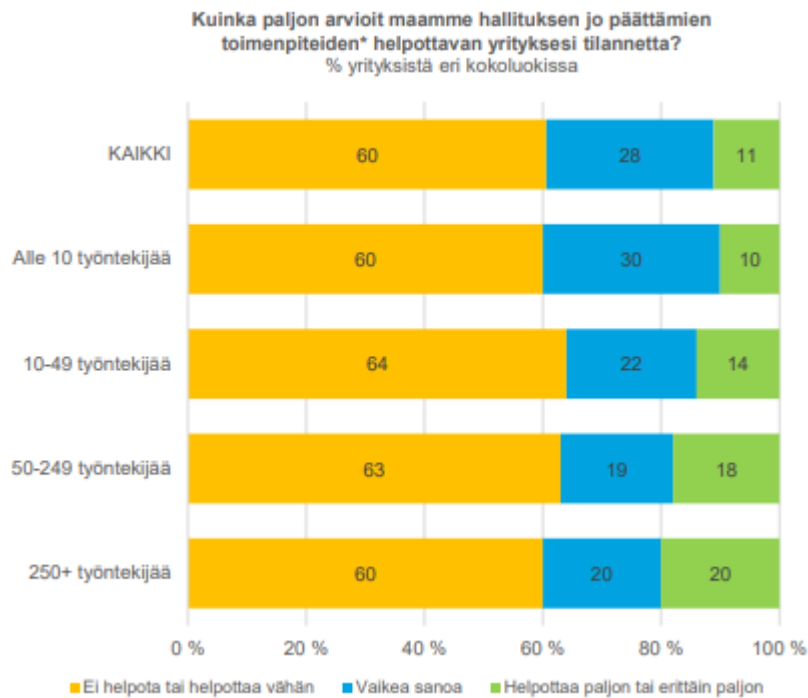

Kuvio 1. Toimintaympäristön tasot laajimmasta suppeampaan (mukaillen Johnson, Scholes & Whittington 2005, 64)

Toimintaympäristön laajinta tasoa kutsutaan makroympäristöksi. Seuraava tasoa kutsutaan toimialaympäristöksi. Toimialalla tarkoitetaan joukkoa yrityksiä, jotka tuottavat samanlaisia tai toisiaan korvaavia tuotteita tai palveluita. Ympäristön suppein taso koostuu kilpailijoista ja markkinoista. (Johnson, Scholes & Whittington 2005, 65.)

PK-yritysten toimintaan vaikuttavia tekijöitä voi selvittää analysoimalla toimintaympäristöä, analysointityökaluna voi käyttää esim. PESTEL-viitekehystä. Tällä analyysillä yrittäjät voivat kartoittaa itselleen yritykseen vaikuttavia tekijöitä, kuten poliittisia, ekonomisia, sosiaalisia, teknologisia, ekologisia sekä lainsäädännöllisiä. (Johnson & Scholes 2002. 102.)

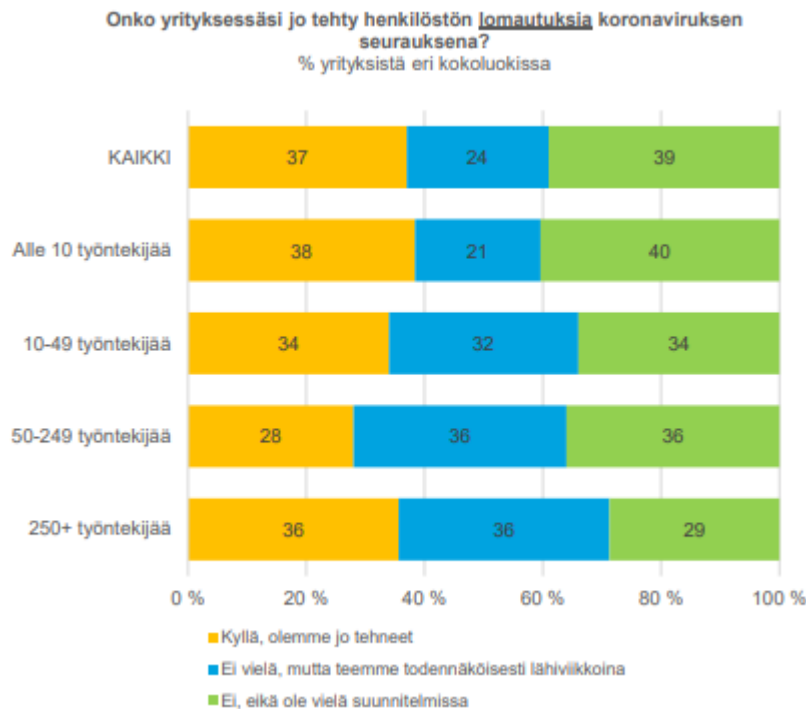
Poliittisiin tekijöihin kuuluvat veropolitiikka, ulkomaankauppapolitiikka, finanssipolitiikka sekä sosiaalipolitiikka (Johnson & Scholes 2002. 102). Koronakriisiin valtio on reagoinut avustamalla suomalaisia yrityksiä erilaisilla yritystukimuodoilla, verojoustoilla sekä työntekijämaksujen keventämisillä. Monilla yrityksillä on mahdollisuus hyödyntää näitä avustuksia, mutta huonolla toimintaympäristöanalyysillä yrittäjät ovat voineet jättää tämän mahdollisuuden käyttämättä. Kuvassa 4 selviää, ettei hallituksen toimenpiteet ole toistaiseksi helpottaneet yritysten tilannetta. Ihmisten kansainvälinen liikkuvuus on vähentynyt lähes kokonaan ja vaikka tavarat edelleen liikkuvat normaalisti koronaepidemiolla on kuitenkin suuri vaikutus ulkomaankauppaan. Kysynnän lasku kaikissa maissa vaikuttaa maailmankauppaan ja komponenttipula taas aiheuttaa haasteita tuotannon puolella (Pellervon taloustutkimus 2020).

Kuva 4. Hallituksen toimenpiteiden vaikutukset yrityksiin (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020)

Suhdannevaihtelut, työttömyys, rahavaranto, korot, inflaatio sekä käytettävissä olevat tulot kuuluvat ekonomisiin tekijöihin (Johnson & Scholes 2002. 102). Juuri nyt vallitseva koronakriisi vaikuttaa hyvin moniin edellä mainittuihin asioihin, jos ei kaikkiin. Suurin osa suo-

malaisista PK-yrityksistä ovat jo nyt selviytymistilassa ja yritysten turvautuminen lomautuksiin vaikuttaa suoraan työttömyyteen. Elinkeinoelämän keskusliiton kyselyyn osallistuneista PK-yrityksistä lomautuksiin turvautuneita oli jo maaliskuussa yli 30 prosenttia (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020).

Kuva 5. Lomautusten yleisyys ja todennäköisyys (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020)

Sosiaalisiin tekijöihin kuuluvat väestörakenne, sosiaalinen liikkuvuus, asenteet työhön ja vapaa-aikaan, tulojen jakautuminen, elämäntyylin muutokset, koulutustaso ja kulutusmyönteisyys (Johnson & Scholes 2002. 102). Koronakriisin aikana ihmisten rajoittunut liikkuminen vaikuttaa rahan liikkumiseen ja näin suoraan myös yritysten kysyntään ja myyntiin. Epävarmuus ja epätietoisuus taas vaikuttaa rahoituslähteisiin ja niiden korkoihin. Kaikki nämä tekijät liittyvät ja vaikuttavat toisiinsa, joten yrittäjien on hyvä osata yhdistää syy-seuraussuhteita, jotta pystyisi ennakoimaan seuraavia vaikutustekijöitä. Lisäksi tämän opinnäytetyön omista haastattelutuloksista, joita käsitellään tarkemmin luvussa 5 selvisi, että yrittäjien asenteet vapaa-aikaan, elämäntyyli, kulutusmyönteisyys, tulot ja sosiaalinen liikkuvuus ovat muuttuneet koronakriisistä johtuen.

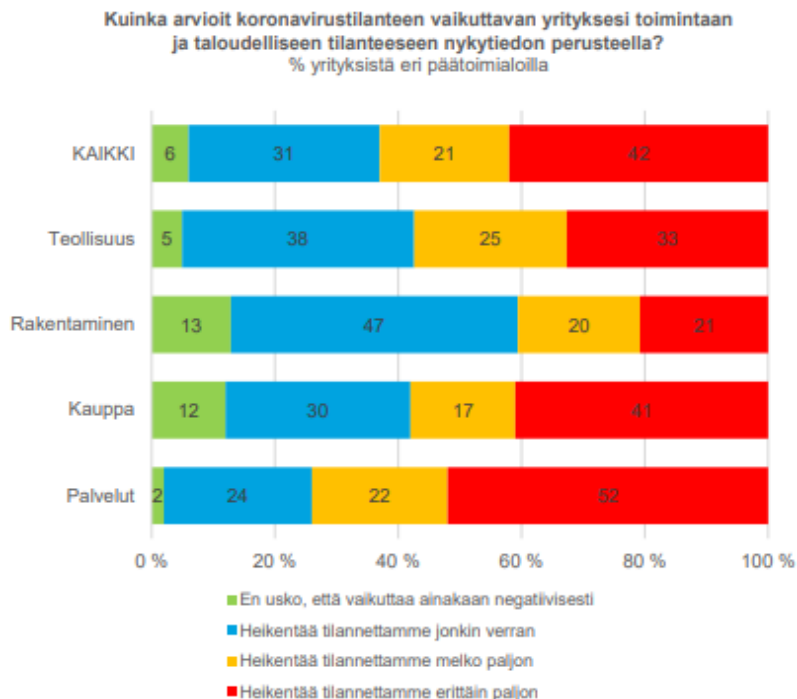
Teknologia sekä uudet digitaaliset ratkaisut ovat korostuneet vahvasti koronakriisin aikana, uudet toimintatavat helpottavat yrityksiä selviytymään häiriötilanteista. Valtion panostus tutkimukseen, uudet löydöt, teknologian muutosnopeus, valtion ja teollisuuden välinen yhteistyö teknologian hyväksi sekä vanhenemismuutos kuuluvat teknologisiin tekijöihin. (Johnson & Scholes 2002. 102.)

PK-yrityksiä ohjaavat myös ekologiset tekijät, jotka vaikuttavat yritysten toimintatapoihin ja erilaisiin valintoihin. Johnsonin ja Scholesin (2002, 102) mukaan energian kulutus, jätteidensä hävittäminen ja ympäristösuojelulait kuuluvat ekologisiin tekijöihin.

Lainsäädännöllisiin tekijöihin kuuluvat turvallisuus, työntekijälait, monopolilainsäädäntö, terveys sekä tuoteturvallisuus (Johnson & Scholes 2002. 102). Opinnäytetyön haastattelutuloksista selvisi, että suurin osa yrittäjistä suosivat työntekijöiden ostamista alihankintana. Osa heistä mainitsi, että Suomen työehtosopimukset ovat aika tiukat ja työntekijöiden palkkaaminen on tosi kallista sekä riskistä yritystoiminnan kannalta.

Johnson ja Scholes (2002, 102) kertoo, että PESTEL-analyysillä yrittäjät voivat arvioida makroympäristön tekijöitä ja niiden vaikutusta yritystoimintaan. Syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen ja kokonaiskuvan hahmottaminen auttaa yrittäjiä ennakoimaan muutoksia ja reagoimaan niihin paremmin.

Eri toimialat ja sektorit kohtaavat erilaisia kriisejä ja reagoivat niihin eri tavoilla. Elinkeinoelämän keskusliiton kyselytuloksista selvisi, miten arvioidut koronakriisin vaikutukset yritystoimintaan eroavat toisistaan päätoimialoittain. Alla olevassa kuvassa 6 näemme, että koronaviruksen kielteisiä vaikutuksia pelätään kohdistuvan eniten palvelualalla ja vähiten rakennusallalla.

Kuva 6. Arvio koronaviruksen vaikutuksista yritystoimintaan päätoimialoittain (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020)

Opinnäytetyön haastattelutuloksista selvisi, että koronakriisi on vaikuttanut kaikkiin tutkimukseen osallistuneiden yrittäjien yrityksiin toimialasta riippumatta. Toisaalta on tärkeää huomata, ettei vaikutukset olleet kaikilla toimialoilla kuitenkaan negatiiviset. Tutkittavasta joukosta poikkeuksena oli yritys, joka toimii venekorjaus- ja venehuoltoalalla. Kyseisen yrityksen liikevaihto on jopa kasvanut. PK-yritysten toimintaan vaikuttaa lisäksi toimialalla vallitseva kilpailu eli kilpailu samalla toimialalla olevien yritysten kanssa, jotka tuottavat samanlaisia tai korvaavia tuotteita sekä palveluita.

3.2 Talouskriisit ja PK-yritysten selviytyminen

Talouskriisien aikana lähes kaikkien yritysten kasvu pysähtyy, osa yrittäjistä joutuu luopumaan yrityksistään ja työttömien määrä alkaa kasvamaan. Kukin yritys selviää kriiseistä omalla tavallaan, mihin selviytymiskeinoihin päädyttiin eri kriisien aikana?

PK-vientiyritysten kilpailukykyä parannettiin devalvaatiolla heikentämällä voimakkaasti markan arvoa. Devalvoinnin tuoma kilpailukykyparannus vaikutti positiivisesti vientiin ja teollisuuden tuotanto alkoi kasvamaan jo vuonna 1992, mutta samalla kotimainen kysyntä supistui. Myönteisin vaikutus yritystoimintaan oli hallituksen tiede- ja teknologiapolitiikalla. Hallituksen lisäsi tutkimus- ja kehitysrahoitusta sekä korkea-asteen koulutuspaikkoja, tällä oli positiivinen vaikutus korkean teknologian tuotannolle. (Kiander 2001, 61.) Vuosina 1994–2000 lamaa seurasi nopea talouskasvu, joka perustui yksiselitteisesti viennin kasvuun (Kiander 2001, 62).

Vuoden 2008 taantumasta PK-yritykset ovat selvinneet yllättävän hyvin, niistä alle 50 hengen yrityksissä työpaikkoja väheni alle prosentin verran. Työmarkkinoiden toipuminen tapahtui nopeasti, joka on talouden kannalta erittäin myönteinen ilmiö. Tämä taantuma vaikutti huomattavasti enemmän suuriin yrityksiin, koska suuria yrityksiä väheni 7 prosenttia ja henkilöstöä niissä 6,8 prosenttia. (Tilastokeskus 2011.)

Koronakriisi on vasta alkanut, joten selkeitä johtopäätöksiä PK-yritysten selviytymisestä emme voi vielä tässä vaiheessa tehdä. Luvussa 5 opinnäytetyön haastattelutuloksista kuitenkin selviää erilaiset selviytymiskeinot ja -tavat, joita osa yrittäjistä ovat jo löytäneet.

4 Tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkimusmenetelmiä, joita olen käyttänyt tässä opinnäytetyössä. Esittelen tutkimusongelman, -kysymykset ja -teemat, jonka jälkeen kuvailen aineistoa. Lopuksi käyn läpi tutkimuksessa käytettyjä analysointitapoja.

4.1 Aineiston hankinta teemahaastattelumenetelmällä

Tutkimuksen tavoitteena oli nykytilanteen selvittäminen siitä, miten koronakriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan, yrittäjien elämään ja ovatko he keksineet keinoja selviytymiseen. Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelumenetelmällä, tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Päädyin kvalitatiiviseen tutkimusmenetelmään, sillä tutkimuksessa tarkastellaan uutta ja todella vähän tutkittua ilmiötä. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin vaan kuvaamaan, ymmärtämään ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Pääaineisto oli kerätty puolistrukturoitujen teemahaastattelujen avulla kymmeneltä mikro- ja pienyritysten yrittäjiltä huhtikuun 2020 aikana.

Tämä tutkimus on laadullinen case tutkimus eli tapaustutkimus, jossa on useita tapauksia. Case tutkimus on empiirinen kysely ja tarkoituksena on tutkia ilmiötä sen todellisen elämän kontekstissa. Tutkittavassa tilanteessa ilmiön ja sen kontekstin välistä rajaa ei pystytä aivan selvästi havaita ja tutkimuksessa käytetään monista eri lähteistä saatuja aineistoja. Case tutkimuksessa tutkija analysoi yhtä tai kahta tapausta intensiivisesti tai vertaa rajattua tapausmäärää keskittyen joihinkin tiettyihin asioihin. Lopuksi tutkija valitsee tarkoin yhden tai muutaman tapauksen kuvaamaan jotain yksityiskohtaa ja tutkii analysoiden niitä perusteellisesti. (Römer-Paakkanen 2002, 58–59.)

Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelumenetelmällä, sillä tutkimuksella halusin tuottaa kokemukseen pohjautuvaa tietoa. Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi, kun ei valmiiksi tiedetä, millaisia vastauksia tullaan saamaan ja tieto perustuu haastateltavan omaan kokemukseen. Lisäksi tätä menetelmää käytetään, kun halutaan syventää tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä ja sille on ominaista, että jokin haastattelun näkökohta on lyöty lukkoon, mutta ei kuitenkaan kaikkia. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin aihepiireihin ja ominaista on se, että haastateltavat ovat kokeneet tie-

tynlaisen tilanteen. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteuksia, kokemuksia sekä sanaton kokemustietoa. Tämän menetelmä tuo tutkittavien äänen kuuluviin ja siinä korostuu heidän oma elämysmaailma. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.)

Haastattelu on sosiaalinen puhetilanne, jossa kahden henkilön vuorovaikutustilanne perustuu kielen käyttöön ja tutkimuskohteena on haastateltavan puheen sisältö (Hirsjärvi & Hurme 2000, 49). Tämä oli ensimmäinen kerta, kun käytin teemahaastattelumenetelmää, joten järjestin yksilöhaastattelut. Yksilöhaastattelu on yleisimmin käytetty menetelmä ja se on myös helpoin aloittelevalla haastattelijalla (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61).

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 68–69) mukaan hyvä haastattelija tuntee aihepiirin ja tietää haastattelun tarkoituksen. Lisäksi hän on selkeä ja esittää selviä ja yksinkertaisia kysymyksiä. Haastattelijan tulee suhtautua tutkimuksen tavoitteisiin vakavasti ja olla luottamusta herättävä ja huomiota herättämätön. Tarkoituksena on pystyä havainnollistamaan kielellisiä ja ei kielellisiä viestejä sekä kyetä tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Haastatteluiden aikana pysyin hyvin neutraalina enkä ilmaissut avoimesti omia mielipiteitä eikä tunteita, ettei oma käyttäytyminen vaikuttaisi haastateltavaan. Loin mahdollisimman rauhallisen ja haastateltavalle mukavan haastattelutilanteen haastattelutulosten laadun varmistamiseksi.

4.2 Haastatteluteemat

Teema-alueet ei saisi rajata liian tiukasti ja tarkasti vaan teemojen pitää olla niin väljiä, että tutkittavan ilmiön todellinen monipuolisuus paljastuu. Teemahaastattelussa on myös ominaista se, että tutkijan lisäksi tutkittava voi toimia tarkentajana. Haastateltava voi vastauksillaan syventää ja tarkentaa teema-alueita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.) Haastattelijana kävin jokaisen yrittäjän kanssa kaikki haastatteluteemat läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihteli haastattelusta toiseen.

Teema-alue koostui seitsemästä tutkimusteemasta:

- Vaikutukset yrittäjien omaan elämään
- Vaikutukset yritysten toimintaan
- Koronakriisin vaikutus työntekijöihin
- Toiminnan sopeuttaminen ja uudet toimintatavat
- Taloudelliset selviytymiskeinot
- Henkiset selviytymiskeinot
- Ajatukset tulevaisuudesta

4.3 Aineiston kuvaus

Pääaineisto oli kerätty kymmeneltä mikro- ja pienyritysten yrittäjiltä huhtikuun 2020 aikana ja tutkimukseen osallistuneet yrittäjät on tavoitettu oman kontaktiverkoston kautta. Haastattelun ajankohta oli sovittu haastateltavien kanssa ajoissa. Lisäksi koronavirustartunnan välttämiseksi sovin haastateltavien kanssa, että järjestän haastattelut etänä. Käytin ZOOM-verkkokokousoyökalua, mikä mahdollisti luomaan rauhallisen ja turvallisen haastattelutilanteen. Haastattelupaikka on optimaalista, kun kommunikointi on mahdollisimman häiriötöntä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 73–74).

Haastattelu-aika vaihteli suurestikin, mutta keskimäärin haastattelut kestivät 1,5–2 tuntia. Lyhyin haastattelu-aika kesti noin 40 minuuttia ja pisin taas 4,5 tuntia. Aineistoa voi purkaa sanatarkasti puhtaaksikirjoittamalla eli litteroimalla tai se voidaan purkaa teema-alueita koodaten (Hirsjärvi & Hurme 2000, 138–140). Aineiston purkamiseen suositellaan tietokoneen tekstianalyysiohjelmia, mutta päätin purkamaan aineistoa käsin. Litteroinnit tein heti haastatteluiden jälkeen saman päivän aikana. Kerätyn aineiston määrä oli valtava, sanasta sanaan puhtaaksikirjoitettua aineistoa kertyi lähes 100 sivua.

Haastattelun tallennus kuuluu olennaisena osana teemahaastatteluun ja siihen on aina pyydettävä haastateltavan lupa. Pyysin jokaiselta yrittäjältä luvan tallentaa haastattelut ja lupasin hävittää tallenteet tutkimuksen valmistuttua. Haastattelun tallentaminen säilyttää keskustelusta olennaiset seikat kuten äänenkäytön, tunnelatauksen sekä haastateltavan sanatarkan puheen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92.)

4.4 Haastatteluaineiston analyysi

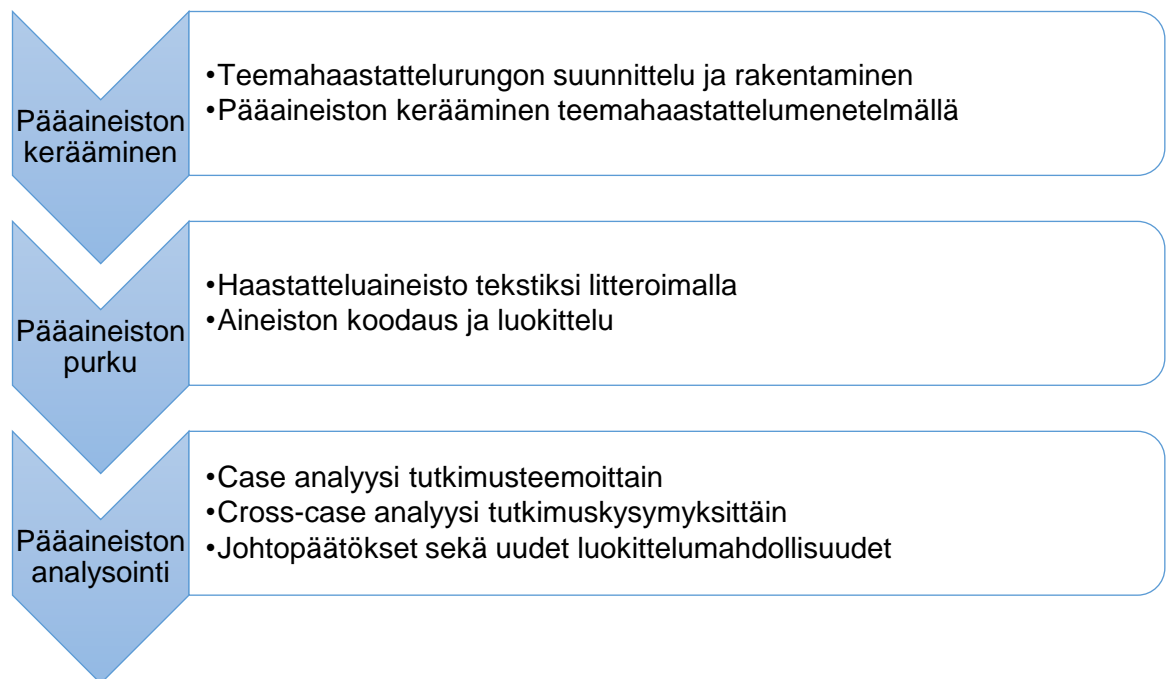
Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 135) mukaan on syytä miettiä analyysitapaa jo aineistoa kerättäessä. Heidän mukaansa aineiston kuvaileminen on analyysin perusta ja se lähtee siitä, että pyritään kuvailemaan ilmiötä ja kokemuksia. Seuraavaksi aineistoa luokitellaan ja se luo pohjan haastatteluaineiston tulkinnalle. Tämän avulla aineistoa pystyy myöhemmin vertailla, yksinkertaistaa ja tulkita. Luokittelu jäsentää tulkittavaa ilmiötä, kun taas yhdistely yrittää löytää luokittelujen välille samankaltaisuutta ja säännönmukaisuutta.

Haastatteluaineistoa voidaan analysoida monilla eri tavoilla ja haastattelutekstiä voi tulkita eri näkökulmista. Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 151–152) mukaan haastattelututkimuksessa lukija ei lue kuvausta itse haastattelusta, vaan hän lukee tutkijan tulkinnan haastattelusta, joten tutkijan on kirjoitettava tarkka kuvaus siitä, miten tulkintaan on päädytty.

Haastatteluaineiston analyysin luotettavuuteen vaikuttavat aineiston laatu ja sen analyysi, tulosten esittäminen sekä itse tutkija. Lisäksi luotettavuuteen vaikuttaa tallennusten laatu, litteroinnin tasaisuus ja luokittelun säännönmukaisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185.)

Luin litteroituja haastattelutekstejä useita kertoja läpi ja merkitsin teemat eri väreillä. Samalla aloitin aineiston koodaamisen eli järjestin käsittelemättömän aineiston omiin luokkiin. Numeroin jokaisen haastattelutekstin tietyllä numerolla 1–10 ja numeron eteen merkitsin kirjaimen M eli mies ja N on nainen. Seuraavaksi jo koodattua aineistoa järjestelin teemoittain seitsemään eri tiedostoon ja tein case analyysit. Tällä menetelmällä selvisi mitä merkittävää kukin yrittäjä on sanonut kustakin teemasta, jonka jälkeen tein yhteenvedot teemoittain. (Römer-Paakkanen 2002, 69.)

Case analyysin jälkeen siirryin tekemään cross-case analyysiä eli ristikkäisanalyysiä, analysoin teemat tutkimuskysymyksittäin. Loin neljä eri tiedostoa, järjestin tutkimusteemat tutkimuskysymyksittäin ja analysoin haastattelijoiden tuloksia. Samalla yritin löytää jotakin yhteistä kaikkien mainitsemaa, tiettyjä erilaisuuksia sekä mahdollisia luokittelumahdollisuuksia. (Römer-Paakkanen 2002, 79.)

Kuvio 2. Haastattelu- sekä analysointiprosessin eteneminen

Tutkimustuloksista löytyi myös selkeästi erilaiset yrittäjäprofiilit kriisin ratkaisemiseen näkökulmasta ja niitä on luokiteltu kolmen eri yrittäjäprofiilin mukaisesti, kuten nopea reagoija, suunnittelija sekä verkkaisa reagoija. Case sekä cross-case analyysillä nousi esiin paljon muitakin tärkeitä asioita, joita käydään tarkemmin läpi luvussa 5.

5 Tutkimustulokset

Tämä luku keskittyy haastateltavien taustatietoihin ja case-kuvauksiin sekä haastattelutosten raportointiin. Tutkimustuloksia jäsennän tutkimuskysymyksittäin.

5.1 Haastateltavien taustatiedot ja case-kuvaukset

Pieni osa tutkimukseen osallistuneista yrittäjistä halusivat pysyä anonyymeinä, joten päätin anonymisoida kaikki yrittäjät. Yrittäjät on anonymisoitu siten, ettei yksittäistä henkilöä tunnisteta. Yrittäjiä on numeroitu sattumanvaraisessa järjestyksessä 1–10, lisäksi numeron eteen on merkattu kirjain M eli mies ja N on nainen.

Taulukko 3. Taustatiedot haastateltavista ja heidän yrityksistään

<i>Mies / nainen ja nro</i>	<i>Ikä v.</i>	<i>Aika yrittä- jänä v.</i>	<i>Yrityskoko ja -muoto</i>	<i>Työn- tekijät</i>	<i>Toimiala</i>	<i>Omis- tajat</i>	<i>Liike- vaihto €</i>
<i>M1</i>	34	8	Mikroyritys, tmi	0	Kiinteistönhuolto ja kuljetus	1	85 t (2019)
<i>M2</i>	31	10	Pienyritys, Oy	14	Laivojen ja venei- den korjaus	3	1,4 milj. (2018)
<i>M3</i>	45	15	Pienyritys, Oy	44	Henkilökuljetusala	1	4,1 milj. (2018)
<i>M4</i>	38	4	Pienyritys, Oy	10	Kuntosali ja liikun- tapalvelut	2	400 t (2018)
<i>N5</i>	57	28	Mikroyritys, Oy	0	Musiikkisoittimien myynti ja huolto	2	331 t (2018)
<i>N6</i>	40	13	Mikroyritys, Oy	2	Kauneushoitola	2	38 t (2019)
<i>M7</i>	28	8	Pienyritys, Oy	5	Kuljetusala	1	187 t (2019)
<i>N8</i>	40	4	Mikroyritys, tmi	0	Liikuntapalvelut	1	47 t (2018)
<i>M9</i>	30	7	Mikroyritys, tmi	0	Dj, esiintyjä ja mai- nospalvelut	1	11 t (2019)
<i>M10</i>	23	2	Mikroyritys, tmi	1	Ravintola ja grilli- kioski	1	162 t (2019)

M1 on 34-vuotias nuori mies, joka muutti Suomeen opiskelemaan vuonna 2007. Opiskelun jälkeen hän sai töitä ja päätti jäädä asumaan tänne. Hänellä on rakennusinsinöörin, logistiikan ja lähihoitajan tutkinnot. Hänellä on neljä sisarusta, joista kaksi on yrittäjiä. Yrittäjyydestä haaveili jo pienestä asti. Yliopistoaikoina hän perusti nettikahvilan ja myi erilaisia tuotteita. Hän kiinnostui yrittämisestä, koska halusi päättää itse mihin kuluttaa omaa aikaa ja veloittaa tästä asiakkaita. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikutti myös se, että hän halusi myydä omaa osaamista suoraan asiakkaille eikä työnantajan kautta.

M1:n yritys tarjoaa kiinteistö-, siivous- ja kuljetuspalveluita. Hän päätyi tälle alalle oman osaamisen perusteella, sillä opiskelija aikoina hän työskenteli iltaisin siivojana. Kesäisin hän työskenteli kiinteistöalan yrityksissä. Myöhemmin hän teki töitä kevytyrittäjänä, jonka jälkeen perusti oman yrityksen vuonna 2019. Hän päätti perustamaan yrityksen, koska halusi työllistää itsensä. Tärkeinä asiakkaina yritystoiminnan kannalta hän pitää vakioasiakkaita, koska ne luovat turvallisen pohjan, jonka ympärille on helppoa rakentaa kaikkea muuta. Työntekijöitä hän ostaa tilanteen mukaan alihankintasopimuksella.

M2 on 31-vuotias perheyrittäjä. Hänellä on perusopinnot Aalto yliopistossa ja tradenomin tutkinto. Hän omistaa perheyrittäjän yhdessä isän ja isoveljensä kanssa. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikutti ympäristö ja perhe. Lisäksi M2 on harrastanut kilpaurheilua 10 vuotta ja tämän avulla hän on oppinut sietämään suuria paineita sekä stressiä. Nämä opitut asiat tukevat häntä myös yritystoiminnassa.

M2:n yritys hoitaa purjeveneiden sekä moottoriveneiden talvitelakointia. Prosessi on seuraavanlainen eli vene nostetaan vedestä, viedään halliin, tehdään huoltotyöt ja lasketaan keväällä takaisin veteen. Yrityksen juuret juontavat 1900-luvun alun aikaan. Yrittäjän mukaan tärkeimmät asiakkaat ovat toimeentuleva ikäpolvi, jotka ovat menestyneitä työelämässä. Yrityksessä toimivat työntekijät ovat alihankintasopimuksella.

M3 on 45-vuotias mies, jolle yrittäminen on ollut pienestä asti itsestäänselvyys. Perheessä on yrittäjän lisäksi muita yrittäjiä, isä, äiti, sisko, veli sekä oma vaimo. M3:n mukaan yrittäminen on ollut aina elämäntapa, vaikka Suomessa se ei ole helppo asia ja rahantulo on aina epäselvä.

M3:n henkilöstöalan yritys keskittyy palvelemaan liikenteeseen eli julkisen hallinnon kilpailuttamiin ajoihin, koulukuljetuksiin, palveluliikenteeseen sekä joukkoliikenteeseen. Yrittäjälle on ollut alusta asti selvää, että se tulee toimimaan juuri tässä segmentissä. Yrityksellä on kaksi pääasiallista toimialaa pääkaupunkiseudulla sekä Läntisellä Uudella maalla. Yrittäjä päätyi tälle alalle oman kokemuksen kautta. Yritys on perustettu vuonna 2006. Yrittäjä on toiminut tällä alalla 20-vuotiaasta lähtien, joten hänellä on vankat kokemukset tämän alan erilaisista töistä. Yritystoiminnan kannalta yrityksen tärkeimmät asiakkaat ovat kunnalliset asiakkaat eli kaupungit, kunnat, kuntayhtymät esim. ELY, HUS.

"He luovat hyvän ja varman pohjan vaikka ovatkin hitaita käännteessä, mutta ovat hirveän varmoja maksajia. Se on sellainen kivijalka, jonka ympärille on sitten helppoa rakentaa kaikkea muuta." (M3)

M4 on 38-vuotias mies, jonka suvussa on tosi paljon yrittäjiä. Yrittäminen on hänelle elämäntapa. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikutti yrittäjämäinen ympäristö ja perhe. Hänellä on kokemusta kuntosalialalta noin 17 vuotta. Koulutukseltaan hän on urheiluhieroja sekä fysioterapeutti. Kokemusta kuntosalien johtamisessa hänellä on noin 13 vuotta.

M4:n yritys toimii kuntosalialalla. Tällä alalla yrittäjä toimii, koska nauttii kyseisestä työstä eikä se tunnu työltä. Yrittäjä osti yrityksen vuonna 2016 ja saman vuoden syksyllä toisen kuntosalin. Yritys panostaa pitkäaikaisiin asiakassuhteisiin, sillä ne luovat hyvän pohjan. Yritys ostaa työntekijöitä tietoisesti alihankintasuhteella, se on heidän strateginen päätös.

N5 57-vuotias nainen, joka on koulutukseltaan matkailurestonomi ja ylioppilas musiikkiluokiosta. Perheessä on myös muita yrittäjiä. Yrittämisestä hän ei ole haaveillut pienestä asti vaan pikkuhiljaa ajautui osaamisen ja kokemuksen kautta. Yrittäjä ajautui palvelualalle jo 80-luvulla, hän matkusteli silloin todella paljon. Hän teki töitä mm. matkailutoimistossa tuotannon puolella. Yrittäjän mies on koulutukseltaan kansanmuusikko, joka osasi korjata myös haitareita.

N5:n Yritys oli perustettu vuonna 1994 ja ennen tätä hän ja hänen miehensä ovat toimineet toiminimellä. Vuonna 2006 yritys ehti kasvamaan jo aika isoksi, joten hän jäi vakituisesta työstä pois ja aloitti hoitamaan yritystä täysipäiväisesti miehensä kanssa. N5 hoitaa markkinoinnin ja järjestää esittelykiertueita ja hänen miehensä hoitaa myynnin ja soittimien korjauksia.

"Olen vähän sellainen seikkailija, minä en pelkää hirveästi mitään enkä pelkää tätä koronaa työn puolesta!" (N5)

N6 on 40-vuotias nainen ja on koulutukseltaan merkonomi. Lisäksi hän on käynyt erilaisia koulutuksia kauneusalaan liittyen. Perheessä yrittäjänä toimii hänen miehensä. Yrittämisestä hän on kiinnostunut, koska halusi työllistää itsensä ja myymään omaa osaamista suoraan asiakkaille.

N6: yritys toimii kauneushoitola alalla. Hän päätyi juuri tälle alalle, koska hänellä on paljon kokemusta alan töistä ja hän on luova ihminen. Yritys on perustettu vuonna 2008. Tärkeimpinä asiakkaina yrittäjä pitää hyvätuloisia asiakkaita, jotka käyttävät palveluita säännöllisesti. Yritys työllistää kaksi työntekijää alihankintasopimuksella.

M7 on 28-vuotias mies, joka on koulutukseltaan sähköalan insinööri ja hän opiskeli myös koodaamista. Pienestä asti hän on ollut kiinnostunut yrittämisestä ja elämä on muutenkin

ollut yrittäjämäinen. Hän halusi pienempänä oman tietokoneen, mutta hänellä ei ollut siihen varaa. Tästä alkoi hänen ensiaskeleet yrittäjyyteen. Hän myi palveluina omaa osaamista muokkaamalla Windows-tietokoneita Mac tietokoneiksi. Yrittäjä innostui yrittämisestä, koska pitää ongelmien ratkaisemisesta ja innovoimisesta. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikutti halu rikastua ja yrittäjän omat harrastukset. Hänestä rakentui pikkuhiljaa yrittäjä.

*"Yrittäjiksi ei minusta synnytä, yrittäjät syntyvät prosessissa, se on pitkä matka."
(M7)*

M7:llä on kuljetusalan yritys, joka tarjoaa henkilökuljetuksia eri maiden välillä. Lisäpalveluina he tarjoavat tulkkausta ja tavaroiden kuljetuksia. Lisäksi hän myy omia taitoja ja osaamista IoT-alalla erilaisia sopimuksia hyödyntäen, myös alihankintasopimuksilla. Toinen yritys tarjoaa ennakoivia ratkaisuja teollisuuskoneille ja laitteille, yritys on nuori ja vasta perustettu. Kuljetusalan yritys on perustettu vuonna 2011. Kaikki työntekijät ovat palkattu alihankintasopimuksella.

N8 on 40- vuotias nainen, joka on koulutukseltaan humanististen tieteiden kandidaatti. Työkokemusta it-alalta hänellä on noin 17 vuotta. Hänen lisäksi yrittäjänä on toiminut myös hänen äitinsä. Pienestä asti hän on halunnut menestyä it-alalla ja on menestynytkin. Myöhemmin hän kuitenkin päätti vaihtaa alaa sekä työpaikkaa kokonaan perustamalla yrityksen.

N8:n on yksinyrittäjä ja toimii liikuntapalvelualalla. Tälle alalle yrittäjä on päätenyt omien harrastuksiensa kautta. Yritys on perustettu tammikuussa 2017. Yrittäjä päätyi perustamaan yrityksen, koska oli turhautunut aikaisempaan työhön ja työympäristöön. Hän tahtoi vaihtelua elämäänsä. Yritystoiminnan kannalta hän pitää tärkeimpinä tavallisia asiakkaita, jotka tarvitsevat tukea liikunnassa. Lisäksi yrittäjä arvostaa asiakkaita, jotka motivoivat ja kannustavat häntä omilla tuloksillaan, tästä hän saa paljon positiivista energiaa.

M9 on juuri valmistunut tradenomi, hän taiteellinen 30-vuotias nuori mies. Pienestä asti hän on haaveillut lääkärin urasta, mutta viimeisten kuuden vuoden aikana tajusi, että yrittäminen on hänelle parempi vaihtoehto. Yrittämisestä hän on innostunut, koska voi olla vapaampi ja tehdä asioita, joita rakastaa ja saada lisäksi vielä rahallista korvausta.

M9 perusti yrityksen vuonna 2013, varsinainen yritystoiminta alkoi kuitenkin vasta 2016. Hän aloitti tarjoamaan mainospalveluita, mutta pian huomasi, että se ei ole kannattavaa ja kilpailu on suuri. Myöhemmin hän kokeili itseään dj-esiintyjänä ja hän oli saanut paljon keikkatarjouksia. Hän pitää tärkeinä asiakkaina isojen tapahtumien ja keikkojen järjestäjiä,

joissa maksetaan vähemmän, mutta näkyvyys siellä on suurempaa. Pienissä tapahtumissa hänelle maksetaan huomattavasti enemmän, mutta siellä hän ei saa tarpeeksi näkyvyyttä. Tällä alalla pitää olla jatkuvasti näkyvillä, joten varsinkin alussa osallistuminen isoissa tapahtumissa on tärkeässä roolissa.

M10 on 23-vuotias nuori mies, joka on koulutukseltaan sähkömies sekä kuorma autonkuljettaja. Koulun jälkeen hän halusi lähteä rauhanturvaajaksi, mutta päätyi kuitenkin ostamaan yrityksen. Yrittämisestä hän innostui, kun näki, miten hyvin hänen kavereillaan menee ravintola-alalla. Kaverit kannustivat häntä ryhtymään yrittäjäksi.

M10 osti yrityksen vuoden 2018 lopussa ja yritystoiminta perustuu pikaruoka myyntiin. Yritystoiminnan kannalta tärkeinä asiakkaina hän pitää nuorisoa ja muita pikaruokia syöviä ihmisiä. Tämän vuoden huhtikuussa yrittäjä osti lisäksi toisen ravintolan. Yrittäjän lisäksi ensimmäisessä ravintolassa toimii täysipäiväisen yksi työntekijä.

5.2 Tutkimusteemojen analyysi tutkimuskysymyksittäin

Tässä alaluvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia tutkimuskysymyksittäin. Haastattelurunko koostuu seitsemästä tutkimusteemasta. Tutkimusteemat on jaoteltu tutkimuskysymyksittäin alla olevan taulukon 4 mukaisesti.

Taulukko 4. Tutkimuskysymykset ja -teemojen jaottelu

Tutkimuskysymys	Tutkimusteema
<i>Miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikutukset yrittäjien omaan elämään
<i>Miten koronakriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikutukset yritysten toimintaan • Koronakriisin vaikutus työntekijöihin
<i>Minkälaisia selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet koronakriisissä?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnan sopeuttaminen ja uudet toimintatavat • Taloudelliset selviytymiskeinot • Henkiset selviytymiskeinot
<i>Mitä yrittäjät ajattelevat tulevaisuudesta koronakriisin jälkeen?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ajatukset tulevaisuudesta

5.2.1 Miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien elämään?

Eräs haastatelluista yrittäjistä tiivistä:

”Yrittäjän työn ja yksityisen elämän välinen raja on täysin hämärä...” (N5)

Tähän tutkimuskysymykseen kuuluu yksi tutkimusteema. Kyseinen tutkimusteema käsittelee, miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien henkilökohtaiseen elämään. Yleensä vaikutukset yritystoimintaan heijastuvat vahvasti yrittäjien omaan elämään.

Haastateltujen yrittäjien elämä oli ennen koronakriisiä hyvin kiireellistä ja he olivat aina jatkuvassa liikkeessä. Elämä hymyili, oli paljon töitä ja suunnitelmat olivat todella selkeät ja kirkkait. Yhdellä haastateltavista yrittäjistä oli kuitenkin haasteita yksityiselämässä jo ennen koronakriisiä. Koronakriisi pilasi monien suunnitelmat, rutiinit ja yrittäjien arki kiteytyi kotona olemiseen. (M1, 7, N5, 8.)

”Ennen koronakriisiä suunnitelmat ja seuraavat tavoitteet olivat tosi selkeät ja kirkkait. Tykkään suunnitella kaikki etukäteen ja panostan tähän prosessiin todella paljon, koska sitten on helppoa päästä tavoitteisiin.” (M1)

”Ennen koronakriisiä minulla on ollut jo vaikeata, oli menossa eroprosessi. Olen elänyt viimeiset puolitoista vuotta elämäni surkeinta aikaa, rehellisesti sanottuna. Olin täysin lamaantunut viime vuoden syksyllä, paniikki iski joulukuussa, että apua nyt ei ole fyrrkkaa. Tämän vuosi alkoi tosi hyvin, tuli paljon asiakkaita, homma oli hallussa, mutta sitten tuli korona...” (N8)

”Rutiinit ovat muuttuneet täysin, ruokaa tilaan nyt ainoastaan kotiinkuljetuksella, en käy kaupassa. Kaikki tapahtuu kotona, ei tunnu siltä, että olisin töissä.” (M7)

Kolmella haastateltavista yrittäjistä on kokemusta aiemmista laskusuhdanteista, kuten 1990-luvun alun lamasta, joka oli talousvaikutuksiltaan Suomen historian pahimpia talouskriisejä sekä vuoden 2008–2009 finanssikriisistä. He seurasivat vierestä, miten kriisi vaikutti heidän vanhempiensa yritystoimintaan ja elämään. (M3, 4 ja N5.) Haastattelu tuloksien perusteella selvisi myös, että koronavirus eroaa aiemmista kriiseistä ja hyvin paljon.

”Suomessa viimeinen voimakas taantuma oli 90-luvulla ja en vielä toiminut silloin yrittäjänä. Seurasin vierestä, miten vanhempani ovat selvinneet siitä kriisistä. Suomessa on eletty sen jälkeen aika tasaista nousukautta ja aika pitkään. Nyt sitten rytinällä alas!” (M3)

”...seurasin vierestä, kun isä joutui viemään yrityksen konkurssiin. Tiedän tasan tarkkaan, miten se vaikuttaa perheeseen. Silloin se vaikutus oli hitaampi, kuukausien ajan lasku, mutta nyt muutos tapahtui hirveän nopeasti ja vaikutti yritystoimintaan jo neljässä päivässä. Täyspaniikki ja kaikki muuttui jo neljässä päivässä!” (M4)

”90-luvun alun lama on käyty läpi... Isoin ero 90-luvun laman ja koronakriisin välillä on se, että tässä kriisissä on enemmän panoksena terveys. Suurin ero on siinä, että meitä on jouduttu rajoittamaan, meiltä on viety liikkumisen ja matkustamisen vapaus. Taloudellisten vaikeuksien lisäksi, joudumme miettimään oman ja läheisten terveyttä. Erona on myös se, että kaikki ovat epä tietoisia viruksesta ja epävarmoja tulevaisuudesta. 90-luvulla elämä kuitenkin jatkui ja ihmisiä sai nähdä vapaasti, nyt tämä kriisi on eri tavalla surullinen.” (N5)

Yksi yritys poikkesi tästä joukosta siten, että aiempi finanssikriisi sekä koronakriisi eivät ole vaikuttaneet kielteisesti yritystoimintaan eikä täten yrittäjän omaan taloudelliseen elämään. Haastattelun perusteella selvisi, että yrityksellä oli hyvin paljon kysyntää aikaisemman finanssikriisin aikana. Koronakriisikään ei ole tähän mennessä vaikuttanut kysyntään kielteisesti, he ovat jo nyt ylibuukattuja ensikauteen asti. (M2.)

”Onneksi on ollut vain nousukautta. Vuonna 2008 olin kilpaurheilumassa ja isän mukaan myös vuoden 2008 lamakautena oli hyvin paljon töitä, kriisi ei vaikuttanut ainkaan negatiivisesti. Koronakriisin vaikutti nyt niin, että kausi alkoi aikaisemmin, kysyntä on jopa kasvanut, olemme nyt jo ylibuukattu jopa ensikaudeksi.” (M2)

Kaikkien yrittäjien arki on muuttunut, mutta jokaisella omalla tavallaan. Haastattelujen tuloksien perusteella selvisi, että osa yrittäjistä lamaantui ja turhautui hetkellisesti, toinen osa taas reagoi nopeasti kriisin tuomiin haasteisiin muokkaamalla rutiinit uusiksi. Lisäksi selvisi, että tietyt yrittäjät tarvitsevat selvästi enemmän aikaa uuden tilanteen käsittelemiseen ja uusien päätöksiä tekemiseen. Vapaa-ajan harrastukset on muokattu niin, että yrittäjät olisivat mahdollisimman vähän tekemisissä toisten ihmisten kanssa. Useimmat käyvät kävelyllä luonnossa. (N5, 8, M1, 9, 10.)

”Tämä ei ole normaali elämäntapa, ensimmäinen viikko oli todella haastava henkisesti, en saanut unta ollenkaan, yritän nyt muokata rutiinit uudestaan.” (M1)

”Liikaa vapaa-aikaa ja tästä johtuen minulla on huono omatunto. Työn ja vapaa-ajan välinen raja on täysin hämärä... Tietynlainen lamaantuminen ja turhautuminen, koska mitä voi vielä tehdä? Ei pysty tarttumaan oikein mihinkään, kun rytmi on rikkoutunut.” (N5)

Maaliskuussa Suomen hallitus joutui turvautumaan poikkeuksellisiin toimiin koronaviruksen hillitsemiseksi, jotka vaikuttivat monen kansalaisen arkeen. Hallitus päätti sulkea koulujen, oppilaitosten, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sekä kansalaisopistojen ja muun sivistystyön tilat, lähiopetus niissä on keskeytetty. (Helsingin Sanomat 2020.) Tästä johtuen haastateltavien yrittäjien lapset joutuvat nyt opiskelemaan kotoa. Neljällä haastateltavista ei ole vielä lapsia (M2, 7, 9, 10). Kaksi haastateltavista yrittäjistä ovat eronneet ja näistä yksi ei pääse näkemään omia lapsia ollenkaan välttääkseen mahdollista koronatartuntaa. *”...en pääse näkemään omia lapsia ollenkaan, tilanne on kyllä masentavaa!” (M1).* Päätös olla näkemättä lapsiaan on yrittäjälle henkisesti haastavaa ja vaikuttaa negatiivisesti myös yrittämiseen. (N8, M1.) Yhden yrittäjän lapset ovat jo aikuisia ja muuttivat pois kotoa, joten negatiivisia vaikutuksia yritystoimintaan ei ollut (N5). Loput yrittäjistä ovat reagoineet lapsien kotikouluun neutraalisti, mutta yhdellä heistä oli hieman haasteita (M3, 4, N6).

”Lapset kotona, pidetään lapsille kotikoulua. En osaa sanoa, että onko tämä huono juttu, enemmänkin erilaista. Hyvä puoli tässä on se, että on voinut olla yhdessä.”

Lapsien kanssa oleminen ei ole ainakaan vaikuttanut yritystoimintaan negatiivisesti. Olemme aina olleet yhdessä ja toimistokin sijaitsee ihan kodin vieressä.” (M3)

”Kotikoulua joka päivä, se vie paljon aikaa. Joudun kuitenkin tekemään ainakin 12 tuntia töitä päivässä ja nyt vielä pitää ehtiä tekemään kotiläksyt ja muut tehtävät lapsen kanssa. Ei se helppoa ole, arjen haasteita.” (M4)

”Kouluikäisellä tyttärelläni on nyt kotikoulua ja paljon läksyjä. Onneksi vanhin poikani auttaa häntä kotiläksyjen kanssa, joten minulle jää enemmän aikaa kodin hoitamiseen ja yrityksen pyörittämiseen.” (N6)

Aiempien haasteiden lisäksi koronakriisi on vaikuttanut yrittäjien omaan taloudelliseen elämään. Suurimmalla osalla yrittäjistä on jo taloudellisia vaikeuksia omassa elämässä koronakriisistä johtuen. Kolmella yrittäjällä ei kuitenkaan vielä ole taloudellisia rahahuolia (M2, N5, 6). Kaikkia yrittäjiä tässä asiassa yhdistää sama päätös – kulujen supistaminen minimiin.

”Kaikki tapahtumat sekä kokoontumiset peruttiin ja näin myös minun dj-keikat. Työt loppuivat seinään, kokonaan! Haen nyt mitä vaan työtä, jotta saisin jostain tuloja...” (M9)

”Jouduin etsimään muita töitä jo huhtikuun alussa, onneksi maaliskuussa tehdyt työt maksetaan nyt, pieni helpotus.” (N8)

”Rahahuolia ei vielä ole, mutta supistettiin omaa kulutusta. Mitään ihmeellistä ei enää osteta.” (N5)

*”Kaikki ylimääräiset kulut on tiputettu heti pois, rahapumppu, joka toi säännöllisesti rahaa nyt on kiinni. En pääse kuitenkaan eroon, koroista, vuokrista enkä työntekijöiden liittyvistä kuluista. Tämän jälkeen katson mitä jää käteen ja yritän selviytyä. Ko-
topuolella on melkein kaikki koroilla.” (M4)*

Pieni osa yrittäjistä ovat toimineet ennakoivasti säästämällä sekä sijoittamalla vakaisiin ja nopeasti realisoitavissa oleviin sijoituskohteisiin, pahojen päivien varalle (N5, 6). Suurin osa yrittäjistä kärsivät jo nyt taloudellisista vaikeuksista ja yrittävät selviytyä kaikilla mahdollisilla keinoilla (M1, 3, 4, 9, 10 N8).

5.2.2 Miten koronakriisi on vaikuttanut yritysten toimintaan?

Tähän tutkimuskysymyksen alle avaan kaksi tutkimusteemaa. Ensimmäinen tutkimusteema käsittelee koronakriisin vaikutuksia yritysten toimintaan ja toinen vaikutuksia yritysten työntekijöihin.

Eräs haastatelluista yrittäjistä tiivistä tilanteen lyhyesti ja ytimekkäästi:

”Olemme vähän niin kuin koomassa, tulot ovat minimissä, yritämme selviytyä tästä, jopa päivästä toiseen, huomisesta ei oikein voi edes sanoa.” (M3)

Heti ensimmäisellä viikolla koronakriisi vaikutti yritysten liikevaihtoon ja asiakasmääriin todella rajusti ja kielteisesti. Kysyntä laski nopeasti ja paljon, mikä vaikutti suoraan myyntiin.

Haastatteluista myös selvisi, että asiakkaat suosivat nyt asioidessaan toisenlaisia aikoja ja päiviä kuin yleensä. (M4, 10.) Yrittäjät reagoivat tähän muuttamalla aukioloaikoja, asiakkaat huomioiden. Yrityksestä ja toimialasta riippuen, yritysten liikevaihto laski jo ensimmäisellä viikolla noin 35–80 prosenttia. Yksi haastatteluista yrittäjistä joutui pysäyttämään yritystoiminnan kokonaan, sillä lasku oli 100 prosenttia (M9). Useimmat uskovat liikevaihdon laskevan lisää, mikäli tilanne ei tästä parane (M1, 3, 4, N5, 6, 8, 10). Poikkeuksena oli kuitenkin yksi yritys, jonka kysyntä on jopa kasvanut (M2). Lisäksi monet tutkimukseen osallistuneista yrityksistä ovat nyt taloudellisissa vaikeuksissa.

”Liikevaihto heti ensimmäisenä koronakriisi viikkona tipahti noin 65%, koronakriisi vaikutti todella nopeasti ja negatiivisesti. Olemme ihan ensimmäisessä rintamassa ottamassa vastaan. Ensin peruttiin kaikki tapahtumat, ei voinut muuta, kun katsoa vierestä. Ensin loppu kaikki ryhmäkuljetukset sekä uimahallikuljetukset. Heti seuraa vaksi koulukuljetukset, mikä oli tosi iso tulonmenetyks. Sen jälkeen palvelukuljetukset ja taksikuljetukset väheni. Todella iso asiakaskato.” (M3)

”Konkreettinen vaikutus oli liikevaihtoon, se laski heti ja paljon. Puhelin hiljeni, tietynlainen epävarmuus. Sosiaaliset tapaamiset asiakkaiden kanssa peruttiin... Toimimme nyt tosi joustavasti, koska kokonaisen viikon työ voi olla kiinni yhdestä asiakkaasta.” (N5)

”Maaliskuun eka viikko, Suomeen tulee ensimmäiset tiedot koronaviruksesta. Ihana neitiviisikko tuolta hallituksesta päätti, että nyt ruvetaan tiedottamaan ja rajoittamaan, se aiheutti täyden paniikin asiakkaissa... ” (M4)

”Ei ole töitä ollenkaan, ei tapahtumia, ei rahaa!” (M9)

Aluksi pieni osa yrittäjistä lamaantui ja olivat ns. shokkitilassa (M1, N5). Suurin osa yrittäjistä reagoivat kuitenkin nopeasti uusiin muutoksiin muokkaamalla toimintatapojaan, kuten asiakkaiden kanssa asioiminen sekä menojen ja ei-pakollisten kustannuksien minimoiminen. Osa joutui turvautumaan työntekijöiden lomautuksiin (M3, M10). Useat yrittäjät mainitsivat, että yrityksen rakenteen on oltava tosi joustava, jotta muutoksiin voisi reagoida tehokkaasti ja nopeasti.

”Aukioloaikoja on muutettu, panostettu hygieniavaatimuksiin, ei oteta enää vastaan käteistä. Toisessa ravintolassani on laitettu este sisäänkäyntiin, ettei asiakas pääsee ollenkaan sisään. Tilauksia ja maksuja otetaan vastaan ulkona... ennen oli tietyt päivät tosi kiireellisiä, nyt taas täysin toiset päivät ja kellonajat.” (M10)

Hallituksen asettamia tehostettuja hygieniavaatimuksia ja suosituksia oli vaikea noudattaa, sillä hygieniatarvikkeita oli tosi heikosti saatavilla. Tehostetut hygieniavaatimukset aiheuttivat yrityksille lisäkustannuksia. (M3, 4, 10, N6.) Tuloksista myös huomaa, että joillakin aloilla hygieniatarvikkeita tarvittiin huomattavasti enemmän kuin toisilla (N6). Haastattavien joukosta selvisi erilaisia näkökulmia ja reaktioita siitä, että toimiko hallitus ja poliitikot oikein. Osa oli tosi tyytyväisiä hallituksen toimiin ja siihen, miten nopeasti hallitus on reagoinut (M1, N5). Toinen osa taas oli erimieltä ja osoittivat tyytymättömyyttä hallitustoimia kohtaan.

"Vaikea täyttää ja noudattaa määräyksiä ja suosituksia, sillä aineita ja tarvikkeita on niin vaikea saada. Henkilökunta onneksi reagoinut omatoimisesti keksimällä erilaisia tapoja suojata itseään ja samalla myös asiakkaita ostamalla erilaisia tarvikkeita, joita yritys on sitten maksanut pois." (M3)

"... ja se on se, miten meidän ***** idiootit tuolla Arkadianmäellä hoiti tämän homman, tilanne on nyt kaikilla sama!" (M4)

Lyhyellä tähtäimellä koronakriisi vaikutti yritysten toimintaan todella negatiivisesti, muutos oli yllättävän nopea (M1, 3, 4, N5, 6, 8). Kaksi haastatelluista yrittäjistä joutui siirtymään palkkatyöhön muualle, koska eivät ole löytäneet muita vaihtoehtoja. Omia yrityksiä he eivät kuitenkaan ole vielä sulkeneet vaan vähensivät yrityksen kustannuksia minimiin. (N8, M9.) Kulujen minimoimiseen osa yrittäjistä kääntyi heti ensimmäisenä omien vuokranantajien puoleen ja tekivät uudet sopimukset. Osa heidän vuokranantajista olivat joustavia ja ymmärtäväisiä. Yrittäjät neuvottelivat myös velkojien kanssa mahdollisista maksujen joustoista ja hetkellisistä lykkäämisistä. Osa piti myös tehdä kokonaan uusia työsopimuksia työntekijöiden kanssa. Lisäksi tuloksista selvisi, että kysyntä on tosi kausiluontaista, toimialasta riippuen. (M1, 2, 4, 8, 9) Kevätkausi on osalle yrityksistä todella tärkeä, se on ns. kassakausi, jolla sitten tasoitetaan hiljaisia kausia. Monissa yrityksissä piti myös jäädyttää tulevia hankkeita, projekteja ja suunnitella markkinointistrategiat uudelleen, jotka oisivat tähän tilanteeseen sopivia ja relevantteja. (M1, 2, 4, 7, N5.)

"Lyhyellä tähtäimellä se on jo selvää, että koronakriisi on vaikuttanut tosi negatiivisesti. Jos vain selviydytään niin hyvä niin." (M3)

"Nyt yritän paljon neuvotella, sopia, kikkailla ja hakea erilaisia tukia, mutta en tiedä saadaanko mitään sieltä, tämä on täysi katastrofi, yksi kaveri veti jo konkurssiin tämän takia ja moni muu menee konkurssiin viimeistään kesällä." (M4)

"Ajankohta meidän alalla oli pahin mahdollinen! Tammi-helmikuun kampanjat just mennyt, tulos yleensä tehdään vuoden ensimmäisellä neljänneksellä. Vuoden alussa tehdyt tulot kantavat hyvin alkukesään ja sitten kesällä paikkaillaan, ja loppuun hyvä myynti." (M4)

Pitkällä tähtäimellä tilanne ei näytä kovin hyvältä. Yrittäjät ovat epävarmoja tulevaisuudesta ja suhtautuvat negatiivisesti. Pieni osa yrittäjistä ilmoitti lopettavansa yritystoiminnan kokonaan, mikäli lähitulevaisuudessa tilanne ei parane (N8, M9). Tutkimustuloksista selvisi, että pienellä osalla yrityksistä oli rakennettu vuosien varrella hyvät suoja- ja turvapuskurit, joilla ne pystyisivät selviytymään pitkäänkin, ilman ulkopuolisia taloudellisia tukia (M2, N5, 6). Monet yrityksistä eivät ole kuitenkaan varautuneet tällaisiin nopeisiin muutoksiin, eikä niillä ole omia varoja selviytymiseen.

"Pitkällä aikavälillä, vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin. Kaikki ovat lykänneet erilaisia maksuja ja maksaneet menoja ottamalla lainoja, jotka sitten on kuitenkin maksettava takaisin. Niitä sitten maksetaan aika pitkään aikaan takaisin, paremman

huomisen toivossa. Jälkiä alkaa ilmetä varmaankin noin kahden vuoden päästä, uskoisin näin.” (M3)

”Paljon erilaisia epävarmuustekijöitä. Yhtiökumppanit eli tehtaat Italiassa ovat hyvin vakavaraisia, mutta ei voi koskaan tietää miten tilanne muuttuu. Pahin pelko on, jos yksi tehtaista ajautuisi konkurssiin, koska olemme tämän tehtaan ainoat jälleenmyyjät Suomessa. He ovat harmonikka-alan Rolls Royce.” (N5)

Koronakriisi vaikutti myös yritysten työllistämismahdollisuuksiin. Kukaan haastateltavista yrittäjistä ei aio palkata uusia työntekijöitä lähitulevaisuudessa. Yritykset pitävät huolta vanhoista työntekijöistään ja työllistävät heitä mahdollisuuksiensa mukaan (M3, 4). Osa yrityksistä joutui turvautumaan lomautuksiin (M3, 10). Tuloksista selvisi, että useat haastatelluista yrittäjistä suosivat työntekijöiden ostamista alihankintana esim. kevytyrittäjiä tai toiminimellä toimivia yrittäjiä (M1, 2, 4, 7, N6).

”Juuri nyt emme työllistä ollenkaan uusia, pidetään huolta olemassa olevista, he ovat ottamassa koko ajan riskiä itselleen työskentelemällä riskiryhmässä olevien kanssa, vähän niin kuin pakotettuina olemaan siinä eturintamalla... Tämä kriisi on myös kova juttu myös heille.” (M3)

”... ja kaikki ostetaan tietoisesti alihankintasuhteella, se on ollut meidän strateginen päätös alusta asti. Myös palkattu oppimissopimuksella, mutta sen jälkeen he ovat palanneet taas alihankkijoina.” (M4)

Työntekijöiden ostaminen alihankintasopimuksella vähentää liiketoiminnallisia riskiä ja se on kustannustehokkaampi tapa. Lisäksi työnantajana ei sitoudu pitkään määräaikaisiin työsopimuksiin vaan voi työllistää tilanteen ja mahdollisuuksiensa mukaan. Huono puoli tässä asiassa on se, ettei alihankkijat aina sitoudu yhteen yritykseen, mikä vaarantaa yritystoiminnan jatkuvuutta. Yrittäjän ei saa olla liian riippuvainen yhdestä alihankkijasta, vaihtoehtoja on oltava monia. (M1, 2, 4, 7, N6.)

5.2.3 Minkälaisia selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet koronakriisissä?

Tutkimukseen osallistuneet yritykset ovat eri kokoisia ja toimivat eri toimialoilla. Kukin yrittäjä on reagoinut äkillisiin muutoksiin omalla tavallaan, tilanteen ja mahdollisuuksien mukaan. Tässä tutkimuskysymyksessä yhdistyvät kolme tutkimusteemaa. Ensimmäinen tutkimusteema käsittelee sitä, miten yrittäjät ovat sopeuttaneet yritystoiminnan ja minkälaisia uusia toimintatapoja he ovat löytäneet. Toinen ja kolmas tutkimusteema käsittelevät yritysten taloudellisia sekä yrittäjien henkisiä selviytymiskeinoja.

Useimmissa yrityksistä tilanteeseen sopeutuminen alkoi omien tilojen tehostetuista siivouksista, näin on pyritty noudattamaan valtion asettamia määräyksiä. Yritykset ovat ostaneet erilaisia hygieniatarvikkeita koronavirustartuntojen ehkäisemiseen. Henkilöstöä ja asiakkaita on informoitu omien nettisivujen ja muiden viestintävälineiden kautta. Asiakkai-

den kanssa asiointi, neuvottelut ja muut tapaamiset on pyritty tekemään etänä niissä yrityksissä, joissa se on ollut mahdollista. Yrityksien sisätilat on järjestetty uudelleen niin, että turvavälien noudattaminen olisi mahdollista. Lisäksi tutkimuksesta selvisi, että yrittäjät muuttuivat entistä enemmän asiakaslähtöisimmiksi ja yrittävät joustaa omien mahdollisuuksien mukaan. (M1, 2, 3, 4, 10, N5, 6.)

”Yritän sopia työt ja keikat kokonaan virtuaalisesti netin kautta tai puhelimitse. Vältän mahdolliset neuvottelut ja tapaamiset.” (M1)

Kaikissa yrityksissä kokonaan uusien tai korvaavien toimintatapojen käyttöönotto on haastava prosessi. Yritysrakenne tai -toiminta voi olla sen verran joustamaton, että sitä on vaikea muokata nopeasti, jos ollenkaan. Tutkimukseen osallistuneet yrittäjät voidaan jakaa kolmeen eri joukkoon. Ensimmäiseen joukkoon kuuluvat yrittäjät ovat reagoineet nopeasti ja löytäneet uusia tai korvaavia toimintatapoja (M4, 9, 10, N5). Toiseen joukkoon kuuluvat yrittäjät ovat kehittämässä ja miettimässä uusia toimintatapoja (M1, 7). Kolmannen joukkoon kuuluvat yrittäjät eivät ole ottaneet uusia toimintatapoja käyttöön, erilaisista syistä johtuen (M2, 3, N6, 8).

”Monella alalla tämä sopeuttaminen on varmaan helpompaa, mutta meidän alalla se on eri asia. Mikäli ihmiset eivät liiku niin ihmiset eivät sitten liiku. Jonkin verran me kyllä viedään tavaraa, mutta se on tosi pienientä mittakaavassaan. Sopeutus meidän yrityksessä on valitettavasti lomautuksien ja autojen seisomisten kautta. Pyritään pitämään kulut kurissa ja minimissä.” (M3)

Suurimmaksi osaksi uudet toimintatavat liittyvät jollain tavalla digitaalisesti tapahtuviin toimintoihin netin välityksellä. Kuntosaliyritys siirtyi tuottamaan virtuaalisia palveluita, joita voivat käyttää nykyiset jäsenet. Tulevaisuudessa palvelu muuttuu niin, että sitä voi ostaa kokonaan erikseen, eikä tarvitse tulla fyysisesti paikan päälle. (M4.) Dj-esiintyjä aloitti tekemään nettikeikkoja live-lähettyksellä erilaisia alustoja käyttäen. Lisäksi hän on kuvannut yhteisiä nettikeikkoja toisen yksinyrittäjän kanssa, näin he yrittävät saada lisänäkyvyyttä. (M9.) Ravintola-alalla toimiva yrittäjä teki sopimuksen toisen yrityksen kanssa. Yrittäjä ostaa ulkoisena palveluna kotiinkuljetuksia, jotta vanhat asiakkaat voisivat tilata ruokia suoraan kotiin. (M10.) Harmonikka-alalla toimiva yrittäjä muutti palveluitaan entistä joustavammaksi ja otti huomioon riskiryhmässä olevat asiakkaat. Huoltoon tulevia soittimia haetaan suoraan kotiovelta jopa eri kaupungeista ja korjattu palautetaan takaisin. (N5.)

”Haemme huoltoon meneviä soittimia ja viemme niitä myös takaisin kotiin asti mahdollisuuksien mukaan, varsinkin riskiryhmässä oleville asiakkaille. Yritämme jollain lailla auttaa ja joustaa.” (N5)

Kiinteistö- ja siivouspalveluita tuottava yrittäjä on ennakoanut ja tilannut ulkomailta yritykselleen nanoluokan lääketieteellisiä ilmanpuhdistuslaitteita. Aikomuksena on tuottaa uutta

palvelua, jolla asiakas voi puhdistaa tehokkaasti omia tilojaan viruksista sekä bakteereista. (M1.) Kansainvälisiä sekä paikallisia kuljetuspalveluita tuottava yrittäjä ei ole lannistunut hirveästä kysynnän laskusta vaan käyttää tilanteen hyödyksi. Hän aloitti yrityksen eri prosessien automatisaation. Tarkoituksena on automatisoida työntekijöiden palkkojen maksamista, kirjanpitoa, laskutusta sekä tilauksien vastaanottamista. (M7.)

"Nyt aloitin yrityksen automatisaation eli kaikki keikat, ohjeet, laskutus, kirjanpito, palkkojen maksaminen – kaikki tapahtuisi automaattisesti. Nyt on paras hetki tällaisiin projekteihin ja kokeiluihin, koska keikkoja ja työntekijöitä on niin vähän." (M7)

Laivojen ja veneiden korjauksia tekevä yritys ei ole ottanut uusia toimintatapoja käyttöön, sillä heillä on muutenkin todella paljon töitä ja he toimivat täydellä kapasiteetillä. Heidän aikomuksensa oli rakentaa uusi halli, jotta liiketoimintaa voisi laajentaa. Projekti on nyt hetkeksi jäädytetty. (M2.) Henkilökuljetuksia tarjoavan yrityksen on vaikea keksiä täysin korvaavia toimintatapoja. Yritys on kokeillut pienimuotoisesti muita kuljetusmuotoja, mutta se on hyvin pieni osa liikevaihdosta. (M3.) Kauneusalalla toimivan yrittäjän mukaan kauneuspalveluita on vaikea myydä netin välityksellä. Yrittäjä on kuitenkin myynyt muita tuotteita, joita asiakkaat voivat käyttää omatoimisesti kotona. (N6.) Liikuntapalveluita tuottavan yksinyrittäjän oli tarkoituksena siirtyä myymään palveluitaan netin kautta. Yrittäjän mukaan netissä on juuri nyt ylitarjontaa samantyyppisistä palveluista ja lisäksi suurin osa niistä on täysin ilmaisia. (N8.)

"Halusin ensin siirtyä ohjaamaan kuntosalitreenejä netin välityksessä, mutta äkkiä huomasin, että kilpailu on todella kova! Monet tarjoavat liikuntapalveluita täysin ilmaiseksi. Täytyy tuottaa ainutlaatuisia palveluita, jotta pärjäsi tässä kilpailussa." (M8)

Tutkimusjoukon yhdistävä tekijä on se, että yritystoimintoja on pyritty muokkaamaan entistä asiakaslähtöisemmäksi. Useimpien tehtävä on nyt selviytyä kriisistä, joten he toimivat mahdollisimman joustavasti ja kustannustehokkaasti. (M1, 3, 4, N5, 6, 8.)

Yrityksen selviytymisen kannalta haastatteluissa nousi myös esiin asioita, jotka helpottaisivat yrityksiä selviytymisessä. Yrittäjillä pitää olla aina hyvät ja lämpimät välit asiakkaiden, velkojien, vuokranantajien ja oman henkilöstön kanssa (M3, 4, 10). Yritysten pitää olla oman alansa asiantuntijoita ja tuntea omat kilpailuedut (N5, 6, 8, M9). Yhden yrittäjän mukaan yritysten on taas oltava moniosaajia, jotta yritystoimintoja voisi muokata tilanteen ja kysynnän mukaan (M1). Nousi myös esiin, että yrityksiä on pyrittävä solmimaan pitkiä asiakassuhteita ja panostamaan niihin paljon (M1, 3, 4, 10, N6, 8). Lisäksi yksi yrittäjistä kertoi, että yritystä pitää rakentaa alusta asti niin, että yrityksen kiinteät kustannukset olisivat mahdollisimman alhaiset (M7).

Taloudellisiin haasteisiin yrityksiä auttaa puhtaasti raha – minkälaisia rahoituslähteitä ja yritystukimuotoja yrittäjät ovat käyttäneet koronakriisin aikana? Tuloksista selvisi, ettei ole yhtä oikeata keinoa selviytyä taloudellisista vaikeuksista. Kukin yrittäjä on toiminut tilanteen, oman tietämyksen ja kokemuksen mukaan.

Suosituin ja ensimmäisten joukossa oleva taloudellinen selviytymiskeino oli omien kulujen tehokas minimointi neuvottelemalla omien velkojien, vuokranantajien ja vakuutusyhtiöiden kanssa. Neuvotteluilla on pyritty sopimaan pidempiä maksuaikoja ja -joustoja sekä mahdollisesti maksujen lykkäämistä. (M1, 3, 4.) Seuraavaksi yrittäjät ovat selvittäneet, mitä koronakriisiin liittyviä yritystukimuotoja on saatavilla ja millä kriteereillä tukia saisi.

”Pitää pyrkiä neuvottelemaan velkojien kanssa. Vuokra uusiksi, laitemaksut uusiksi, työntekijöiden palkat uusiksi, koko kiinteäkulurakenne uusiksi ja toivot, että ensi viikolla tulee enemmän kuin 500 €/viikossa kassaan.” (M4)

Hallitus päätti jakamaan tukea käytössä olevien kanavien eli Business Finlandin ja ELY-keskuksen kautta. Yksinyrittäjiä tuetaan kuntien kautta. Tukien saamiseen vaikuttaa erilaiset kriteerit. Business Finland ja ELY-keskus jakaa tukea yritysten kehittämiseen, tuki on kehittämisrahaa. ELY-keskuksen piiriin kuuluvat ne yritykset, jotka työllistävät 1-5 työntekijää ja Business Finlandin piiriin suuremmat yritykset. (Suomen Yrittäjät 2020.)

Haastatelluiden yrittäjien mukaan yritystukien hakemisprosessi on todella monimutkainen, hidas ja epäoikeudenmukainen (M1, 4, 9, 10, N5, 6, 8). Hakemus on tehty kiireellä käyttämällä vanhoja hakemus pohjia ja laittamalla korona-sanaa eri osioihin (N5). Tuen saamiseen pitää täyttää paljon erilaisia kriteereitä. Lisäksi selvisi, ettei yritykset saa minkäänlaista tukea, mikäli yrityksellä on kassakriisi (M3). Tukea ei myöskään saa, jos Suomessa toimiva yritys on rekisteröity ulkomailla (M7). Yksinyrittäjätuki on yrittäjien mielestä liian pieni ja vaikka kaikki kriteerit täyttyisivätkin, he saavat maksimissaan 2000 euroa (M1, 9, 10, N6, 8). Lisäksi eräs yrittäjä mainitsi, että yritystukia maksetaan monen kerroksen ja vaiheen kautta, mikä hidastaa prosessia ja aiheuttaa turhia lisäkustannuksia (M1).

”Juuri nyt ei ole olemassa minkäänlaista yritystukimuotoa, joka auttaisi yrityksen kassakriisiin. Tukimuodot, jotka ovat olemassa nyt ovat sellaisia, että me yrittäjät voimme lykätä tiettyjä maksuja muutaman kuukauden. Tämä auttaa hetkeksi, mutta joudut pian tilanteeseen, kun pitää maksaa uusia maksuja ja lisäksi niitä lykättyjä samaan aikaan.” (M3)

”...paljon erilaisia kriteerejä ja poissulkevia asioita, esim. se, että meillä on työntekijät alihankkijoina, joten tiputtiin sieltä heti. Teimme todella hyvän hakemuksen ja tuli silti paljon kysymyksiä lisätäydennyksen kautta, sitten hakemus laitetaan vasta eteenpäin päättäjälle. Ollaan ihan just toukokuussa, eikä heistä ole kuulunut mitään, todella hidas prosessi. Vaatii paksua nahkaa olla yrittäjä!” (M4)

”Yritykset, jotka saivat tukia keksivät kaikenlaisia projekteja ja hankkeita, joita eivät aikoneetkaan toteuttaa. Viikko sitten onneksi tuli tiedote Italian tehtaalta, että he saivat uuden patenttihakemuksen läpi tekniseen ratkaisuun harmonikassa, joka tulee olemaan aika käännteentekevä. Tein heti tänään täydennyksen ELY-keskukseen ja uuden hankesuunnitelman.” (N5)

Vakuutuskorvaustakaan yrittäjät eivät saa, koska ehdot eivät täyty koronaviruksen aiheuttaman pandemian takia (M1, 4). Poikkeuksena haastatelluista on kuitenkin yksi yritys, jolla oli vakuutus nimeltään ”keskeytysturvavakuutus”, mikä on myös epidemian varalta. Yrittäjän mukaan vakuutusyhtiön korvaus suhteessa vahinkoon on todella pieni. (M4.)

”Meillä on onneksi ”keskeytysturvavakuutus” epidemian varalta, se on yksi ainoa vakuutus Suomessa ja silti he maksavat vain 20% liikevaihdosta ja vain kahden viikon ajalta, vaikka kuntosali olisikin kiinni 6 kk. Vakuutusyhtiöt pesee kätensä tästä hommasta pois. Ensin sanottiin, että vakuutukset korvaavat, mutta ei! Miten saadaan sama potti kasaan? – ei ole mahdollista. Valtion seuraava veto oli sellainen, että otakaa lisää lainaa!” (M4)

Vakuutusyhtiöt pesivät kätensä pois – mitä muita rahoituslähteitä on saatavilla? Yrittäjä on kannustettu ottamaan lisää lainaa (M1, 3, 4). Tämä rahoituslähde on yrittäjien epämieluisin. Yrittäjät eivät uskalla juuri nyt ottamaan lainaa, koska tulevaisuus on epävarma. Lainan ottaminen vanhojen lainojen maksamiseen vie lisäksi tulevaisuuden kasvumahdollisuuksia lähes kokonaan, joten tämä selviytymiskeino ei ole paras mahdollinen tulevaisuuden kannalta (M3). Lainan hakemista yrittäneet yrittäjät kertoivat, ettei lainaa enää saa yhtä helposti kuin ennen koronakriisiä ja ehdot ovat osittain muuttuneet (M1, 4, 10).

”Miksi minä ottaisin lainaa, mulla on kahden omakotitalon verran lainaa, en minä ota lainaa lisää, jos en tiedä ollenkaan mitä tapahtuu huomenna ja kauan tämä kriisi kestää.” (M4)

”Lainan ottaminen sitä varten, että maksaisi vanhaa lainaa pois ei ole tukimuoto. Pitkällä tähtäimellä tämä tapa vie kasvumahdollisuudet kokonaan pois. Lainaa ei ole oikeasti tuki!” (M3)

”Kyselin pankeilta lainaa yrityksen toimintaan, mutta sain kielteisiä vastauksia. Nyt pankit ovat tosi varovaisia ja pelkäävät myöntämään lainaa...” (M10)

Yrittäjät varautuvat myös pahimpiin kauhuskenaarioihin, kukin omalla tavallaan. Kaksi haastatelluista yrittäjistä joutui jo nyt tekemään palkkatyötä muualla, koska eivät ole löytäneet muita vaihtoehtoja (N8, M9). Osa polttaa mahdollisia yrityksen omia varoja ja yrittää selviytyä päivä kerrallaan (M3, 4, N5, 6). Pahimmassa tilanteessa yrittäjät joutuisivat sulkemaan yrityksiään ja tämän ehkäisemiseen yrittäjillä olisi edessä isoja ja haastavia päätöksiä. Yrittäjät voisivat puuttua omiin eläkevaroihin, myymään omaa tai yrityksen omaisuutta, käyttää omia säästöjä tai suostumaan epäkannattaviin velkakirjoihin muiden tahojen kanssa. Suurin osa on kuitenkin sitä mieltä, ettei yritys ole pelastamisen arvoinen, jos niin pitkälle joudutaan menemään. (M1, 3, 4, 10, N5, 6.)

”Moni on laittanut omat ravintolat myyntiin ja sulkee ovia kokonaan, koska joillakin on todella korkeat vuokramaksut. Mikäli yritystoiminta on epäkannettava enkä voi jatkaa niin lopetan yritystoiminnan kokonaan. Etsin töitä omalta alalta, ja toimin sähkömiehenä tai kuljettajana.” (M10)

”Puuttumalla omiin eläkevaroihin, omaisuuden myynti, mutta onko se silloin enää kannattavaa, vaikeita päätöksiä. Tunnen ravintoloitsijoiden tuskan, mistä sitä rahaa nyt otetaan? – tosi paljon kustannuksia ja hirveän isoja vuokria. Menemällä muihin töihin, minä ainakin hakisin silloin mitä töitä vain. Kysymys on se, että, jos niin pitkälle joudutaan menemään, onko se yritys enää pelastamisen arvoinen?” (N5)

Kriiseissä yrityksiä auttaa raha, mutta mikä auttaa yrittäjiä selviytymään henkisesti? Tutkimuksen tuloksissa korostui ylivoimaisesti perhe, luonnossa ulkoileminen ja omat harrastukset. Useat mainitsivat myös, että pitää pyrkiä tasapainoiseen elämään, jossa on ”hyvä olla ja hyvä tehdä”. Kaikilla yrittäjillä on lisäksi omia tapoja rentoutumiseen ja stressin purkamiseen. Henkisesti selviytymiseen auttaa muun muassa, uusien asioiden opiskeminen, kirjoittaminen, kriisin hyväksyminen, psykiatrilla käyminen sekä omiin voimiin ja päätöksiin luottaminen. Yrittäjiä auttavat myös keskustelut omien asiakkaiden kanssa ja heidän positiiviset palautteet (N5, 6, M10). Näillä keinoilla yrittäjät yrittävät unohtamaan hetkellisesti yrityksen ongelmia sekä elämän muita haasteita.

”Ei kannata jäädä hiljaa istumaan. Täytyy yrittää hyväksyä asian eikä katkeroitua. Muistutan koko ajan, miten hyvin meidän asiat kuitenkin ovat. Eletään luksusoloissa muihin maihin ja ihmisiin verrattuna, meillä on vapaus valita, ollaanko me siellä vai täällä ja paljonko, ollaanko ihmisten kanssa tekemisissä vai emme, kaikilla ei ole tätä mahdollisuutta.” (N5)

Koronakriisi hidasti yrittäjien tahtia ja elämää, osa yrittäjistä ovat löytäneet kokonaan uusia asioita elämään. Yksi yrittäjä rakensi vapaa-ajalla yritykselleen uusia nettisivuja ja aloitti kehittämään uutta sovellusta (M1). Toinen yrittäjä osti kalastusvälineitä ja miettii uusia harrastuksia (N5). Eräs yrittäjä tilasi ulkomailta kokonaisen olutpanimon kotiinsa ja aikoo valmistamaan meksikolaista olutta (M7).

”Tilasin juuri kalliin olutpanimon ulkomailta, jonka voi rakentaa kotona, aion tehdä itselleni meksikolaista olutta. Lasken veneen tässä lähiaikoina vesille ja olut valmis-tuu noin kahden kuukauden aikana, joten tervetuloa purjehtimaan ja nauttimaan meksikolaista olutta!” (M7)

Ison haasteen ja riskin otti ravintola-alalla toimiva yrittäjä, hän osti uuden ravintolan (M10). Osalla yrittäjistä on paljon vaikeuksia yritys-elämässä, joten aikaa uusiin asioihin yksityiselämässä ei ole vielä löytynyt (M3, 4, N8). Positiivisena asiana tuloksista kuitenkin selvisi, että osalla yrittäjistä on nyt enemmän aikaa keskittyä omaan hyvinvointiin ja yksityiselämään (M1, 7, 9, N5, 6).

5.2.4 Mitä yrittäjät ajattelevat tulevaisuudesta koronakriisin jälkeen?

Tähän tutkimuskysymyksen alle kuuluva tutkimusteema käsittelee yrittäjien ajatuksia tulevaisuudesta. Yrittäjät kertoivat, mitkä asiat ovat heille tärkeitä omassa elämässä sekä yritystoiminnassa. Lisäksi he kertoivat omista suunnitelmista, haaveista sekä tavoitteista ja siitä, että ovatko ne muuttuneet koronakriisin aikana. Minkälaisessa asemassa tulevat olemaan mikro- ja pienyritykset sekä yrittäjät koronakriisin jälkeen? Yrittäjien näkemykset ja uskomukset tästä asiasta ovat hyvin mielenkiintoiset.

Taulukko 5. Tärkeitä asioita yritystoiminnan kannalta

M/N ja nro	Tärkeitä asioita yritystoiminnassa
M1	Laki-, vakuutus- ja rahoitusasioiden hallitseminen sekä neuvottelutaidot
M2	Toimiva yhteispeli yhtiökumppaneiden kesken, yhteishenki
M3	Tasapaino sekä harmonia
M4	Jatkuvuus, kasvu ja ennustettavuus
N5	Vastuullisuus, eettisyys sekä ympäristöystävällisyys
N6	Asenne, intohimo ja tietotaito yrittämisestä
M7	Luottamus, motivaatio sekä viestintä- ja kommunikointitaidot
N8	Ennakointi, oma hyvinvointi ja tasapainoinen elämä
M9	Tasapaino sekä yrityksen ”punainen lanka”
M10	Rehellisyys, täsmällisyys, kärsivällisyys sekä asiakaslähtöisyys

Tutkimuksesta selvisi, että tärkeimmät asiat yrittäjien omassa elämässä olivat hyvin samanlaiset. Eniten korostui perhe sekä fyysinen että henkinen terveys. Lisäksi yrittäjät pitivät olennaisena jatkuvaa itsensä kehittämistä, vapautta, tasapainoista elämää sekä taloudellista hyvinvointia. Yritystoiminnan kannalta yrittäjät taas pitivät tärkeinä hyvin monia eri asioita ja näkemykset tästä on eroteltu yllä olevaan taulukkoon.

Yrittäjät kertoivat myös omista haaveistaan, tavoitteistaan ja heidän tulevaisuuden suunnitelmista. Yrittäjien oli vaikeaa erotella henkilökohtaisia ja yritystoimintaan liittyviä haaveita toisistaan. Henkilökohtaisessa elämässä yrittäjillä on erilaisia suunnitelmia ja tavoitteita, osalla on pienet ja elämykselliset, toisilla taas globaalit. Lisäksi tuloksista selvisi, ettei osa yrittäjistä ehdi juuri nyt haaveilla vaan prioriteettina on selviytyminen tästä kriisistä ja yritystoiminnan jatkaminen (M3, 9, N8).

”Tavoitteita ja haaveita, jaa-a. Se on aika luksusajattelua juuri nyt tommoiset ajatukset. Yritetään selviytyä tästä ja päästä eteenpäin. Haaveille ja toivoille jää aikaa sitten myöhemmin.” (M3)

Useita yhdistää sama tavoite – rakentaa kestävä suojaj- ja turvapuskurit ja olla valmiina tämäntyyppisiin kriiseihin tulevaisuudessa (M1, 3, 4, 7, N8). Eräs yrittäjä haluaa tulevaisuudessa työllistää maahanmuuttajia omaan yritykseen ja toimia yrittäjyydestä kiinnostuneiden nuorien mentorina. Hän haluaa auttaa nuoria, ettei heidän tarvitsisi kohdata samanlaisia haasteita ja vaikeuksia elämässä, joita hän on omassa elämässään kohdannut. (M1.) Haastatelluista yrittäjistä yksi haluaa lähitulevaisuudessa lopettaa oman yritystoiminnan Suomessa kokonaan ja perustaa yrityksen ulkomailla. Yhtenä syynä hän mainitsi sitä, että täällä on tosi haastavaa laajentaa yritystoimintaa suuremmaksi. Hänen mukaan suomalaisia mikro- ja pienyrittäjiä ei tueta tarpeeksi, lisäksi verosysteemi on aika lannistava – ”mitä suuremmaksi kasvat, sitä enemmän maksat.” (N6.)

Ajatukset tulevaisuudesta ovat osittain muuttuneet. Useat yrittäjät ovat kiitollisia siitä, mitä heillä on jo nyt. He kertoivat, että Suomessa asiat ovat kuitenkin hyvin, muualla maailmassa asiat ovat paljon huonommin. (M1, 2, 7, 10, N5, 8.)

Erään yrittäjän ajatuksia tulevaisuudesta:

”Eivät ole muuttuneet yrittämisen kannalta, mutta maapallon suhteen ovat, paljon ajatuksia mielessä. Miten paljon tämä kriisi muuttaa meidän maailmaa ja ihmisten käyttäytymistä. Toivon, että koronakriisi avaa monien ihmisten silmiä ja ihmiset huomaavat asioita, joista ei ennen koskaan kuulutkaan. Esimerkkinä huoltovarmuuskeskus, siellä on virkatason ihmisiä, jotka elävät jossain ihan toisessa todellisuudessa kuin tavalliset ihmiset. Ihmisille tuli selväksi, mitä ne virkamiehet ovat siellä oikein tehneet. Koronakriisi on ollut herätys meille kaikille! Ensimmäinen olimme rauhan tilassa, kaikki on vaan rullannut, siellä virkamiehet nostivat hyvää palkkaa ja vähän puuhailevat siellä ehkä jotain... Sitten kun tuli yllättäen tämä kriisin paikka niin huomasi, ettei siellä pienyrittäjän ketteryyttä löydy. Kaikki on siellä vähän niin kuin olisivat halvaantuneita, ei tiedetä vastuunjaosta mitään. Rakenteet ovat muuttuneet niin isoiksi ja monimutkaisiksi, ettei pystytä reagoimaan nopeasti muutoksiin. Lainsäädäntö laahaan ihan perässä ja kaikki ovat ihan shokissa. Toivon, että tämä tuo uudenlaista näkemystä, miten valtion asioita hoidetaan. Me emme voi jatkaa samalla lailla, täytyy oppia virheistä ja uudistaa rakenteita! Kulutuskäyttäytyminen muuttuu osaltani täysin, yritän tukea aidosti kotimaisia palveluita ja tuotteita. Haluan, että kotimainen tuotanto voi hyvin.” (N5)

Ajatukset mikro- ja pienyritysten asemasta koronakriisin jälkeen olivat suurimmaksi osaksi negatiivisia. Useat ovat sitä mieltä, että pian on tulossa konkurssiaaltoja ja koronakriisistä selviää yritykset, joilla on hyvät suoja- ja turvapuskurit. Lisäksi monet mainitsivat, että yritykset, joilla on vahva visio ja syvä ammattitietämys omasta alasta ja joilta löytyy kilpailuetua muihin toimijoihin nähden tulevat selviytymään tästä kriisistä. (M2, 9, 10, N5, 8.)

”Kokonaisuutena me mikro- ja pienyrittäjät olemme sitkeätä porukkaa, jatkamme eteenpäin. Pienyrittäjän elämä ei ole miljoonabisnestä ja monet tekevät sitä sydämellään ja intohimoisesti. On hyvä olla oma vahva visio ja syvä ammattitietämys omasta alasta sekä segmentistä, silloin negatiivinen vaikutus yritystoimintaan tulee olemaan pieni. Massapalvelutuottajia, joilla on paljon kilpailijoita kuten, kampaamot, kosmetologit ja kauneushoitolat saattavat kärsiä koronakriisistä eniten.” (N5)

Tutkimuksen tuloksista selvisi, että suurin osa yrittäjistä uskoo, että mikro- ja pienyrittäjät joutuvat sulkemaan ovensa pian. Päätin laittaa tänne alle suoraan sitaatteja useiden vastauksista, jotta lukijalle syntyisi kokonaiskuva heidän näkemyksistään:

"Ei se asema ainakaan tule olemaan parempi kuin nyt. Luulen, että aika monet tule olemaan jonkin verran lirissä rahoituslaitosten ja perintäfirmojen kanssa. Toivon, että pääsemme kaikki yhdessä yhteisymmärrykseen siitä, että kaikkien pitää auttaa toinen toista, jotta saadaan talous takaisin vähintään siihen kuntoon mikä se oli ennen kriisiä. Yrittäjät tulevat tarvitsemaan apua siinä." (M3)

"Tosi asia hän on se, että Suomen talous ei kestä hetkeäkään enää kauempaa tätä paikallaan oloa. Kyllä se kamelin selkä katkeaa ja se katkeaa aika nopeasti itseasiassa! Vuoden 2008 laskukausi ei ollut niin paha, mutta monet ihmiset menettivät työt ja palasivat takaisin työelämään noin 1-2 vuodessa. Tämä kriisi tulee vaikuttamaan isossa kuvassa paljon, jos työttömäksi kriisin seurauksena jää noin 100 tuhatta ihmistä. Se tarkoittaa sitä, että meillä tulee olemaan 100 tuhatta työkäistä ihmistä, jotka eivät ole kunnossa seuraavat 2-3 vuotta, koko Suomen valtio on pian konkurssissa. Eniten tästä tulee kärsimään juuri mikro- ja pienyritykset. Keskisuuret ja isot yritykset selviävät, koska niillä on yleensä vahvat suoja- ja turvapuskurit. Tosi pahalta näyttää. En haluaisi olla parturikampaaja Helsingissä, jolla on 5000 € liikevuokra kuukausittain, en haluaisi olla..." (M4)

"Mikro- ja pienyritysten osuus yrityksistä on kuitenkin niin suuri, että pitää keksiä uusia ratkaisuja nopeasti. Mikäli tilanne kestää pitkään, niin ei mene kauan aikaa, kun alkaa yritysten määrä laskea ja ollaan sitten aika pulassa. Näistä asioista pitää puhua paljon ja avoimesti." (M2)

"Pyhä paikka ei pysy pitkään tyhjänä, tarkoitan tällä sitä, että koronakriisi pyyhkii ja vie kaikki turhat ja heikot yritykset pois, näin syntyy tulevaisuudessa tilaa muille, paremmille ratkaisuille! Monet mikro- ja pienyritykset häviävät markkinoilta kokonaan, se on päivän selvä asia. Yritykset tarvitsevat rahaa ja rahaa ei nyt liiku, koska ihmiset ovat paniikissa." (M7)

"Ei näytä hyvältä! Kynnys ryhtyä yrittäjäksi tulee monella kasvamaan. Pian alkaa syntymään markkinarakoja, itse siirryn ehkä tuottamaan digitaalisia palveluita, kunhan tästä kriisistä selviän." (M9)

Sitaattien perusteella voi tehdä yhteenvedon, että ajatukset tulevaisuudesta ovat suuremaksi osaksi kielteisiä. Eräs yrittäjä kuitenkin poikkesi tutkittavasta joukosta siten, että hän uskoo ihmisten sopeutuvan koronapandemiaan. Hänen mukaansa kansa löytää hyvin nopeasti uusia ratkaisuja ja muokkaa omia elämäntapojaan niin, että elämä jatkuu lähes yhtä normaalisti kuin ennen koronakriisiä. (M10.)

5.3 Yrittäjäprofiilit

Tutkimustuloksista löytyi selkeästi erilaiset yrittäjäprofiilit kriisin ratkaisemisen näkökulmasta. Kaikissa yrityksissä kokonaan uusien tai korvaavien toimintatapojen käyttöönotto on haastava prosessi. Yritysrakenne tai -toiminta voi olla sen verran joustamaton, että sitä on vaikea muokata nopeasti, jos ollenkaan. Yrittäjät voi näin luokitella kolmen eri yrittäjäprofiilin mukaan kuten nopea reagoija, suunnittelija sekä verkkaisa reagoija. Nopea

reagoija on löytänyt kriisin tuomiin haasteisiin uusia tai korvaavia toimintatapoja hyvin nopeasti ja otti ne käyttöön. Suunnittelija on keksinyt uusia tai korvaavia toimintatapoja ja kehitysprosessi on alkanut. Verkkaisa reagoija on miettinyt uusia tai korvaavia toimintatapoja, mutta ei vielä ole ottanut niitä käyttöön erilaisista syistä johtuen.

Taulukko 6. Yrittäjäprofiilien luokittelu.

<i>Yrittäjäprofiili</i>	Uudet tai korvaavat toimintatavat	Yritystoiminnan joustavuus	Ihmisten välinen fyysinen vuorovaikutus
<i>Nopea reagoija</i>	Otettu käyttöön	Hyvin joustava	Korostuu hieman
<i>Suunnittelija</i>	Kehitetään	Joustava	Korostuu
<i>Verkkaisa reagoija</i>	Ei otettu käyttöön	Joustamaton	Korostuu vahvasti

Tuloksien perusteella selvisi, että uusien tai kokonaan korvaavien toimintatapojen käyttöön ottamiseen vaikuttaa vahvasti yritystoiminnan joustavuus sekä fyysisen vuorovaikutuksen korostuneisuus asiakkaiden ja yrittäjien välillä.

Nopean reagoijan yritystoiminta on hyvin joustava, joten hän on voinut muokata yritystoimintojaan tilanteen mukaan. Lisäksi asiakkaiden ja yrittäjän väliset fyysiset vuorovaikutustilanteet on ollut mahdollista hoitaa etänä, joko osittain tai kokonaan. Yritystoimintoja on voitu muokata digitaalisia ratkaisuja hyödyntäen. Asiakkaiden kanssa asiointia hoidetaan etänä netin tai puhelimen välityksellä.

Suunnittelija ei tykkää tehdä äkillisiä päätöksiä. Ensin yrittäjä lamaantuu, turhautuu ja käsittelee uutta tilannetta. Myöhemmin hän miettii uusia ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Vaihtoehtojen vertailemisen jälkeen hän tekee päätöksen ja alkaa kehittämään uusia tai korvaavia toimintatapoja.

Verkkaisa reagoija on yrittäjä, joka ei ole ottanut käyttöön uusia tai korvaavia toimintatapoja, sillä tietyissä yrityksissä kokonaan uusien tai korvaavien toimintatapojen käyttöönotto on haastava prosessi. Yritysrakenne tai -toiminta voi olla sen verran joustamaton, että sitä on vaikea muokata nopeasti, jos ollenkaan. Lisäksi kyseinen yrityksen toimialalla korostuu vahvasti ihmisten välinen fyysinen vuorovaikutus.

6 Johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi

Tämän opinnäytetyön viimeisessä luvussa tarkastelen tutkimuksen tuloksia tietoperustaan peilaten ja esittelen niistä tehdyt johtopäätökset. Seuraavaksi esittelen kehittämis- ja jatko-tutkimusehdotuksia sekä pohdin tutkimuksen luotettavuutta. Lopuksi käsittelen omaa oppimista opinnäytetyöprosessin aikana.

Koko yhteiskunta ja Suomen talous kokivat syvän ja pitkän laman 1990-luvulla. Johnsonin, Scholesin ja Whittingtonin tekemän toimintaympäristötasokuvion (2005, 65) mukaan laman syntymiseen vaikutti makrotason toimintaympäristön muuttuminen eli Neuvostoliiton hajoaminen. Makroympäristön muuttuminen aiheutti suuria haasteita Suomen vientiin. Omien rahamarkkinoiden vapautuminen ilman selkeitä pelisääntöjä on toimintaympäristön tasolla tapahtunut muutos. Markan arvon heikkeneminen, vakuusarvojen lasku ja korkomenojen nousu ajoivat monia PK-yrityksiä pysyvään ylivelkaantumiseen, minkä seurauksena kulutus ja investointien määrä romahtivat. (Kiander 2001, 5.) 1990-luvun lama iski erityisen kovasti jo valmiiksi velkaksiin pien- ja perheyrityksiin. Kriisi aiheutti ennätysmäisen määrän konkurssseja ja monien yrittäjien kohtalona oli työttömyys. (Parkkonen & Volk 2000.) Suurtyöttömyyden aikana työttömien määrä hipoi enimmillään puolta miljoonaa (Tilastokeskus s.a.)

Vuonna 2008 alkanut finanssikriisi osui voimalla suomalaisiin PK-yrityksiin, eniten kärsivät teollisuuden alihankkijat ja osa rakennusalaan (Tilastokeskus 2011). Kriisin syntymiseen vaikutti makroympäristön muutokset, sillä kriisi oli osa globaalia rahoitusjärjestelmää. Taantuma aiheutti myös työttömyyttä sekä yritysten konkurssseja, mutta paljon vähemmän kuin 1990-luvulla. (Tilastokeskus 2010.) Finanssikriisin kielteiset vaikutukset kohdistuivat eniten suuriin yrityksiin, suuryritysten määrä laski 7 prosenttia kun taas PK-yrityksiä vain 0,1 prosenttia. Liikevaihdon kehityksen kannalta finanssikriisistä kärsivät sekä suuret että PK-yritykset. (Tilastokeskus 2010, 6.)

Tänä vuonna alkaneen koronakriisin kielteiset vaikutukset PK-yrityksiin näkyvät jo nyt. Lyhytaikaiset vaikutukset selvisivät sekä haastattelutuloksista että EK:n eli Elinkeinoelämän keskusliiton järjestämistä koronakyselytuloksista. Muutos oli äkillinen, kysyntä useissa yrityksissä romahti jo ensimmäisellä koronakriisiviikolla, mikä vaikutti suoraan myyntiin ja tätä kautta liikevaihtoon. Monet yrittäjät odottavat liikevaihdon laskevan lisää tulevina kausina. Osalle yrityksistä kriisin ajankohta oli pahin mahdollinen, sillä kysyntä on kausiluontaista. Koronakriisi vaikutti myös haastateltavien yrittäjien työllistämismahdollisuuksiin, he eivät työllistä uusia työntekijöitä vaan pitävät mahdollisuuksiensa mukaan nyt huolta vanhoista työntekijöistään. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020.)

Suurella osalla haastateltavista yrittäjistä on taloudellisia vaikeuksia jo nyt, jokainen heistä supisti oman kulutuksen minimiin. Usean yrittäjän arki on muuttunut täysin ja elämä on kietyntynyt kotona olemiseen. Kahdella yrittäjistä ei ollut muita vaihtoehtoja, kun etsiä työtä muualta, sillä yritystoiminta ei ole juuri nyt kannattava.

Koronakriisi on vasta aluillaan ja pitkäaikaiset vaikutukset näkyvät vasta myöhemmin, joten kokonaisvaltaisesti tätä kriisiä ei pysty vielä vertailemaan aikaisempiin talouskriiseihin. Tässä vaiheessa teemahaastatteluiden sekä EK:n kyselyn tuloksista kuitenkin selvisi, että koronakriisin vaikutukset korostuvat eri toimialoilla eri tavoin. Eniten tästä kärsivät palvelualalla toimivat PK-yritykset, joiden toiminnoissa korostuu vahvasti fyysinen vuorovaikutus asiakkaiden kanssa. Vähiten tässä vaiheessa on kärsinyt rakennusala. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020.) Tärkeää on myös huomata, ettei vaikutukset olleet kaikilla toimialoilla kielteisiä, mikä selvisi jo luvussa 5.

Koronakriisi eroaa aikaisemmista talouskriiseistä siten, että kriisin vaikutukset näkyivät paljon nopeammin ja panoksena on nyt ihmisten terveys. Aikaisempien kriisien aikana elämä kuitenkin jatkui ja ihmisiä sai nähdä vapaasti. Nyt meiltä on viety liikkumisen ja matkustamisen vapaus ja taloudellisten haasteiden lisäksi yrittäjät joutuvat miettimään omaa sekä läheisten terveyttä. Haastatteluiden perusteella selvisi, että juuri nyt suurin osa yrityksistä ovat shokkitilassa ja kukin niistä reagoi äkillisiin muutoksiin omalla tavallaan. Lisäksi EK:n järjestämästä koronakyselytuloksista selvisi, että yli 30 prosenttia mikro- ja pienyrityksistä ovat joutuneet turvautumaan lomautuksiin jo maaliskuussa (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020).

Kriisiin sopeutuminen useimmissa yrityksistä alkoi omien tilojen tehostetuista siivouksista, joilla on pyritty noudattamaan valtion asettamia määräyksiä. Yritykset ovat ostaneet erilaisia hygieniatarvikkeita koronavirustartuntojen ehkäisemiseen, minkä lisäksi henkilöstöä ja asiakkaita on informoitu omien nettisivujen ja muiden viestintävälineiden kautta. Asiakkaiden kanssa asiointi, neuvottelut ja muut tapaamiset on pyritty tekemään etänä niissä yrityksissä, joissa se on ollut mahdollista toteuttaa.

Selviytymisen kannalta yritystoimintoja on pyritty muokkaamaan tähän tilanteeseen sopiviksi. Tietyissä yrityksissä kokonaan uusien tai korvaavien toimintatapojen käyttöönotto on haastava prosessi. Yritysrakenne tai -toiminta voi olla sen verran joustamaton, että sitä on vaikea muokata nopeasti, jos ollenkaan. Suurimmaksi osaksi uudet toimintatavat liittyvät jollain tavalla digitaalisesti tapahtuviin toimintoihin netin välityksellä. Tutkimusjou-

kon yhdistävä tekijä on se, että yritystoimintoja on pyritty muokkaamaan entistä asiakaslähtöisemmäksi. Useimpien tehtävä on nyt selviytyä kriisistä, joten he toimivat mahdollisimman joustavasti sekä kustannustehokkaasti.

Taloudellisiin haasteisiin yrityksiä auttaa puhtaasti raha – minkälaisia rahoituslähteitä ja yritystukimuotoja yrittäjät ovat käyttäneet koronakriisin aikana? Suosituin ja ensimmäisten joukossa oleva taloudellinen selviytymiskeino oli omien kulujen tehokas minimointi neuvottelemalla omien velkojien, vuokranantajien ja vakuutusyhtiöiden kanssa. Neuvotteluilla on pyritty sopimaan pidempiä maksuaikoja ja -joustoja sekä mahdollisesti maksujen lykkäämistä. Seuraavaksi yrittäjät ovat selvittäneet, mitä koronakriisiin liittyviä yritystukimuotoja on saatavilla ja millä kriteereillä tukia saisi.

Hallitus teki päätöksen jakaa tukea käytössä olevien kanavien eli Business Finlandin ja ELY-keskuksen kautta. Yksinyrittäjiä tuetaan kuntien kautta. Tukien saamiseen vaikuttaa erilaiset kriteerit. Business Finland ja ELY-keskus jakaa tukea yritysten kehittämiseen, tuki on kehittämisrahaa. ELY-keskuksen piiriin kuuluvat ne yritykset, jotka työllistävät 1–5 työntekijää ja Business Finlandin piiriin suuremmat yritykset. (Suomen Yrittäjät 2020.) EK:n tekemän koronakyselyn tuloksien perusteella selvisi, ettei hallituksen toimenpiteet ole toistaiseksi helpottaneet yritysten tilannetta (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2020). Haastateltujen yrittäjien mukaan yritystukien hakemisprosessi on todella monimutkainen, hidas ja epäoikeudenmukainen. Hakemus on tehty kiireellä käyttämällä vanhoja hakemus-pohjia ja laittamalla korona-sanaa eri osioihin. Tuen saamiseksi monien erilaisten kriteerien tulee täytyä. Lisäksi selvisi, ettei yritykset saa minkäänlaista tukea, mikäli yrityksellä on kassakriisi. Yksinyrittäjätuki on yrittäjien mielestä liian pieni ja vaikka kaikki kriteerit täytyisivätkin, yritykset saavat maksimissaan 2000 euroa. Lisäksi eräs yrittäjä mainitsi, että yritystukia maksetaan monen kerroksen ja vaiheen kautta, mikä hidastaa prosessia ja aiheuttaa turhia lisäkustannuksia.

Yrittäjillä on myös haasteita saada vakuutuskorvauksia, sillä vakuutusehdot eivät täyty koronaviruksen aiheuttaman pandemian takia. Yrittäjiä on kannustettu ottamaan lisää lainaa, mutta tämä vaihtoehto on yrittäjille epämieluisin, koska huomisesta ei ole varmuutta. Selviytymisen kannalta osa polttaa yrityksen omia varoja, kun taas toiset ovat siirtyneet tekemään palkkatyötä. Selviytymiskeinoina yrittäjät voisivat myös puuttua omiin eläkevaroihin, myymään omaa tai yrityksen omaisuutta, käyttää omia säästöjä tai suostumaan epäkannattaviin velkakirjoihin muiden tahojen kanssa. Suurin osa on kuitenkin sitä mieltä, ettei yritys ole pelastamisen arvoinen, jos niin pitkälle joudutaan menemään.

Kriiseissä yrityksiä auttaa raha, mutta mikä auttaisi yrittäjiä selviytymään niistä henkisesti? Tutkimuksen tuloksissa korostui ylivoimaisesti perhe, luonnossa ulkoileminen sekä omat harrastukset. Useat mainitsivat myös, että pitää pyrkiä tasapainoiseen elämään, jossa on ”hyvä olla ja hyvä tehdä”. Selviytymisen kannalta kriisin aikana korostuu lisäksi entistä enemmän toimialalla vallitseva kilpailu eli kilpailu samalla toimialalla olevien yritysten kanssa, mitkä tuottavat samanlaisia tai korvaavia tuotteita sekä palveluita.

Yrittäjien ajatukset mikro- ja pienyritysten asemasta koronakriisin jälkeen ovat suurimaksi osaksi kielteisiä. Useat ovat sitä mieltä, että pian on tulossa konkurssiaaltoja ja koronakriisistä selviää yritykset, joilla on hyvät suoja- ja turvapuskurit. Eräs yrittäjä kuitenkin poikkesi tutkittavasta joukosta siten, että hän uskoo ihmisten sopeutuvan koronapandemiaan. Hänen mukaansa kansa löytää hyvin nopeasti uusia ratkaisuja ja muokkaa omia elämäntapojaan niin, että elämä jatkuu lähes yhtä normaalisti kuin ennen koronakriisiä. Lisäksi monet mainitsivat, että yritykset, joilla on vahva visio ja syvä ammattitietämys omalta alaltaan ja joilta löytyy kilpailuetua muihin toimijoihin nähden tulevat selviytymään tästä kriisistä. Loppupäätelmänä voidaan todeta, että yrittäjiä yhdistää sama tavoite – rakentaa kestävä suoja- ja turvapuskurit ja valmistautua tämältyyppiisiin kriiseihin tulevaisuudessa.

6.1 Jatkotutkimusehdotukset sekä tutkimuksen luotettavuus

Koronakriisi on vasta aluillaan ja tämän opinnäytetyön tavoitteena ja samalla tutkimusongelmana oli nykytilanteen selvittäminen siitä, miten se on vaikuttanut mikro- ja pienyrityksiin sekä yrittäjiin. Lisäksi tutkin mitä selviytymiskeinoja yrittäjät ovat löytäneet ja mitä he ajattelevat tulevaisuudesta. Aihe on äärimmäisen ajankohtainen, mielenkiintoinen ja tärkeä, joten jatkotutkimusehdotuksena näkisin, että aihetta tulisi tutkia vielä laaja-alaisemmin eri toimialoilla ja eri näkökulmista.

Lyhyellä aikavälillä koronakriisi vaikutti voimalla PK-yrityksiin, mutta uskoisin, että lähitulevaisuudessa vaikutukset näkyvät myös suurissa yrityksissä. Suurissa yrityksissä on yleensä vahvat suoja- ja turvapuskurit, mutta niiden logistiikka- ja jakeluketjujen normalisoitumiseen saattaa mennä kauan aikaa. Lisäksi suurten yritysten yritys rakenteet ja -toiminnot ovat yleensä joustamattomia. Tilanne kehittyy koko ajan, joten voisi myös tutkia, mitkä selviytymiskeinot olivat tehokkaita ja mitä virheitä olisi pystytty välttämään. Minusta olisi myös kiinnostavaa tutkia miten eri maissa koronakriisistä on selvitty. Olisi myös hyvä tutkia mitä digitaalisia ratkaisuja yritykset ovat ottaneet käyttöönsä ja miten nämä päätökset ovat vaikuttaneet yritystoimintaan pitkällä aikavälillä. Tämän tutkimuksen tulokset tuo-

vat lisäarvoa muun muassa yrittäjille ja yrittämisestä sekä taloudesta kiinnostuneille ihmisille. Yllättäviä kriisejä ja nopeita muutoksia on vaikea ennakoida, mutta niihin täytyy pyrkiä varautumaan.

Opinnäytetyössäni pyrin noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä sekä Haaga-Helian opinnäytetyön raportointiohjeita. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttavat aineiston laatu ja sen analyysi, tulosten esittäminen sekä itse tutkija. Lisäksi luotettavuuteen vaikuttaa tallennusten laatu, litteroinnin tasaisuus ja luokittelun säännönmukaisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 185.) Tässä työssä noudatin kaikki edellä mainittuja asioita, panostin aineiston laatuun paljon ja olen viitannut kaikkiin käytettyihin lähteisiin asianmukaisesti.

6.2 Opinnäytetyöprosessi ja oppiminen

Opinnäytetyöprosessi alkoi huhtikuussa 2020. Idea syntyi kiinnostuksesta talouteen ja yrittäjyyteen. Aihe on erittäin ajankohtainen ja uusi, minkä vuoksi päätinkin lähteä tutkimaan tätä asiaa syvällisemmin. Haasteeksi muodostui se, että teoreettista aineistoa ei ollut helposti saatavilla. Huhtikuun aikana sain kuitenkin kerättyä valtavan määrän aineistoa teemahaastattelumenetelmällä.

Toiseksi haasteeksi opinnäyteprosessissa muodostui tiukka aikataulu. Huhtikuun aikana piti tehdä liian monta asiaa samaan aikaan. Ensin piti huolellisesti tutustua kaikkiin teoreettisiin lähteisiin ja suodattaa niitä kriittisesti, sillä koronakriisiä on tutkittu todella vähän, jos ollenkaan. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa tarvitaan juuri sen verran, kun aiheen ja asetetun tutkimustehtävän kannalta on välttämätöntä, ratkaisu on aineiston kyläntymisen eli saturaatio (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tutkimuksen onnistumisen kannalta yrittäjäni kuitenkin sopia mahdollisimman monen yrittäjän kanssa haastatteluaikojia. Samaan aikaan piti keksiä miten rajata tutkimusta, ettei siitä tulisi liian laaja. Haastattelurungon suunnittelemiseen ja rakentamiseen meni paljon aikaa, mutta hyvin valitut teema-alueet auttoivat myöhemmin haastatteluissa. Opinnäytetyöprosessi oli kaiken kaikkiaan erittäin opettavainen. Opin käyttämään aikaani todella tehokkaasti ja kehityin projektinhallinta- ja analysointitaidoissani. Lisäksi opin käyttämään uusia tutkimus- ja analysointimenetelmiä, joista on varmasti hyötyä myöhemmin työelämässä.

Lopuksi haluaisin kiittää suuresti haastattelemani yrittäjiä sekä opinnäytetyöni ohjaajaa. Toivottavasti tutkimuksen tulokset tuovat lisäarvoa yrittäjille ja yrittämisestä sekä taloudesta kiinnostuneille ihmisille. Yllättäviä kriisejä ja nopeita muutoksia on vaikea ennakoida, mutta niihin täytyy pyrkiä varautumaan.

Lähteet

Ayalon, O. 1995. Selviydyn! Yhteisön tuki ja selviytyminen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Punainen Risti, Suomen Mielenterveysseura. Helsinki.

Elinkeinoelämän keskusliitto 2020. Koronaviruksen vaikutukset yritystoimintaan. Luettavissa: <https://ek.fi/wp-content/uploads/Koronaviruskysely2-tulokset.pdf>. Luettu: 2.04.2020.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Euroopan unioni 2015. Pk-yritysten määritelmä. Euroopan unionin julkaisutoimisto. Luettavissa: http://publications.europa.eu/resource/ellar/79c0ce87-f4dc-11e6-8a35-01aa75ed71a1.0007.01/DOC_1. Luettu: 18.05.2020.

Helsingin Sanomat 2020. Tässä ovat kaikki hallituksen poikkeukselliset toimet koronaviruksen hillitsemiseksi, vaikuttavat lähes jokaisen kansalaisen arkeen – tiedotustilaisuus katsottavissa kokonaisuudessaan. Luettavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006441020.html>. Luettu: 9.05.2020.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Hulkko, P. Passoja, S. Piira, T & Vuoristo K. 1998. Yrityksen toimintaympäristöt. WSOY. Porvoo.

Iivari, P. 2011. Yrityksen kriisi ja sen hallinta. Sisäasiainministeriö. Helsinki. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79675/sm_082011.pdf. Luettu: 19.05.2020.

Johnson, G. Scholes, K. & Whittington, R. 2005 Exploring Corporate Strategy. Pearson Education Limited. Harlow.

Kiander, J. 2001. Laman opetukset. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki. Luettavissa: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148629/j27-5.pdf?sequence=1>. Luettu: 12.05.2020.

Parkkonen, H. & Volk, R. 2000. Pienyrittäjien selviytyminen lamasta. Teoksessa Kiander, J. Laman opetukset, s. 127. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Pellervon taustatutkimus 2020. Kansantalous - kevät 2020. Luettavissa: <https://www.ptt.fi/ajankohtaista/uutiset/kansantalous-kevat-2020.html>. Luettu: 13.05.2020.

Pohjola, M. Pekkarinen, J & Sutela, P. 2006. Taloustiede. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.

Römer-Paakkanen, T. 2002. Family Entrepreneurship in a Retail Chain - The Grocer's household-Enterprise Complex. Väitöskirja. Helsingin Yliopisto, taloustieteen laitos. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20917/familyen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 20.04.2020.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto, kylläntyminen. Luettavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_2.html. Luettu: 18.04.2020.

Suomen Yrittäjät 2006. PK-yritysten rooli Suomessa. Luettavissa: https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/PKYritysrooli_06.pdf. Luettu: 15.05.2020.

Suomen Yrittäjät 2020. Täydellistä tapaa jakaa tukia ei ole. Luettavissa: <https://www.yrittajat.fi/blogit/taydellista-tapaa-jakaa-tukia-ei-ole>. Luettu: 25.04.2020.

Tilastokeskus 2009. Työllisiä 119 000 vähemmän kuin vuosi sitten. Luettavissa: https://www.stat.fi/til/tyti/2009/10/tyti_2009_10_2009-11-24_tie_001_fi.html. Luettu: 15.05.2020.

Tilastokeskus 2010. Taantuma näkyy yritysten määrässä, henkilöstössä ja etenkin liikevaihdossa vuonna 2009. Luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/syr/2009/syr_2009_2010-11-26_tie_001_fi.html. Luettu: 15.05.2020

Tilastokeskus 2010. Yritysrekisterin vuositilasto 2009. Helsinki. Luettavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/syr/2009/syr_2009_2010-11-26_fi.pdf. Luettu: 15.05.2020.

Tilastokeskus 2011. PK-yritykset selvisivät talouskriisistä pelättyä paremmin. Luettavissa: https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-02-15_001.html?s=0. Luettu: 12.05.2020.

Tilastokeskus s.a. Työttömien määrä hipoi puolta miljoonaa. Luettavissa: <https://www.stat.fi/org/tilastokeskus/tyottomyysaste.html>. Luettu: 15.05.2020.

Tilastokeskus s.a. Työttömyysaste. Luettavissa: <https://www.stat.fi/org/tilastokeskus/tyottomyysaste.html>. Luettu: 15.05.2020.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko suomeksi

KERTOISITKO ITSESTÄSI JA TAUSTASTASI:

Nimi, ikä?
Koulutustausta?
Onko perheessä muita yrittäjiä?
Haaveilitteko pienestä asti, että olisitte joskus yrittäjä?
Miten innostuitte yrittämisestä ja miksi?
Mitkä asiat vaikuttivat siihen, että ryhdyitte yrittäjäksi?

KERTOISITKO YRITYKSESTÄ LYHYESTI:

Millä alalla yritys toimii?
Miten päädyitte juuri tälle alalle?
Mikä on yrityksen nimi?
Milloin yritys on perustettu?
Miten päädyitte perustamaan/ostamaan yrityksen, oliko jotain kannustimia?
Onko muita omistajia?
Minkä yritysmuodon valitsitte?
Ketkä/keitä ovat tärkeimmät asiakkaanne?
Onko työntekijöitä, montako?
Mikä oli liikevaihto ennen koronakriisiä?
Miten arvioit liikevaihdon muuttuvan koronakriisin seurauksena?

(Tutkimuskysymys: Miten koronakriisi on vaikuttanut yrittäjän elämään?)

1. teema: VAIKUTUKSET YRITTÄJÄN OMAAN ELÄMÄÄN

Miten sinulla on mennyt ennen koronakriisiä?
Kertoisitko kokemuksistasi aiemmista nousu- ja laskusuhdanteista uralla tai yrittäjänä?
Miten koronakriisi on vaikuttanut omaan arkeesi?
Onko teillä lapsia? Ovatko lapset nyt päivisin kotona? Miten arjen muuttuminen vaikuttaa yrittämiseen?
Miten koronakriisi on vaikuttanut taloudellisesti omaan elämään?

(Tutkimuskysymys: Miten koronakriisi on vaikuttanut yrityksen toimintaan?)

2. teema: VAIKUTUKSET YRITYKSEN TOIMINTAAN

Mitä vaikutuksia kriisillä on yrityksen päivittäiseen toimintaan?
Miten kriisi on vaikuttanut asiakasmääriin ja myyntiin?
Miten tehostetut hygieniavaatimukset ovat vaikuttaneet toimintaan?
Miten kriisi on vaikuttanut yrityksen taloudelliseen tilanteeseen lyhyellä tähtämellä?
Miten kriisi on vaikuttanut yrityksen taloudelliseen tilanteeseen pitkällä tähtämellä?

3. teema: KORONAKRIISIN VAIKUTUS TYÖNTEKIJÖIHIN

Kuinka kriisi on vaikuttanut mahdollisuuteen työllistää työntekijöitänne?
Miten työntekijät ovat mielestänne reagoineet koronakriisiin?

(Tutkimuskysymys: Minkälaisia selviytymiskeinoja yrittäjä on löytänyt/käyttänyt koronakriisissä?)

4. teema: TOIMINNAN SOPEUTTAMINEN JA UUDET TOIMINTATAVAT

Miten olette muuttaneet tai sopeuttaneet yrityksen toimintaa uudessa tilanteessa?
Oletteko jättäneet jotain suunnitelmia tai uudistuksia toteuttamatta kriisin takia?
Minkälaisia uusia tai korvaavia toimintatapoja olette ottaneet käyttöön?

5. teema: TALOUDELLISET SELVIITYMISKEINOT

Rahoituslähteet ja yritystuet koronakriisin aikana

Oletteko koronakriisin aikana hakemassa tai hakeneet lainaa ja tuliko jotain muutoksia ehtoihin / korkoihin, muuten?
Mitä tiedätte koronakriisiin liittyvistä yritystukimuodoista?
Kertoisitteko omista kokemuksista tukien hakemisessa, onko jotain vaikeuksia, miten se prosessi etenee?
Mistä olet saanut tietoa tuista?

Muut taloudelliset selviytymiskeinot

Mitä muita taloudellisia selviytymiskeinoja olette löytäneet?

- esim. yrityksen omaisuuden myynti, oman omaisuuden myynti tai säästöjen käyttäminen, sukulaisten apu, jonkin muun tahon apu tms.

6. teema: HENKISET SELVIITYMISKEINOT

Mikä auttaa jaksamaan?
Miten rentoudut tai purat stressiä?
Oletko löytänyt uusia asioita elämääsi?
Miten perhe on suhtautunut?
Miten ystävät ja sukulaiset ovat suhtautuneet?

(Tutkimuskysymys: Mitä yrittäjä ajattelee tulevaisuudesta koronakriisin jälkeen?)

7. teema: AJATUKSET TULEVAISUUDESTA

Mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä omassa elämässäsi?
Mitä tavoitteita/haaveita sinulla on tulevaisuudelle omassa elämässäsi?
Mitkä asiat ovat sinusta tärkeitä yritystoiminnassa?
Mitä tavoitteita/haaveita sinulla on tulevaisuudessa yrittäjänä?
Miten ajatuksesi tulevaisuudesta ovat muuttuneet – vai ovatko?
Minkälaiseksi koet mikro- ja pienyritysten ja yrittäjien aseman koronakriisin jälkeen?

Liite 2. Teemahaastattelurunko venäjäksi

РАССКАЖИТЕ ПОЖАЛУЙСТА НЕМНОГО О СЕБЕ:

Имя, возраст?
Ваше образование?
Есть ли в семье предприниматели?
Вы мечтали с раннего возраста, что иногда будете предпринимателем?
Как вы увлеклись предпринимательством и почему?
Какие факторы повлияли на вас, чтобы стать предпринимателем?

РАССКАЖИТЕ В КРАТЦЕ О СВОЕЙ КОМПАНИИ:

В какой сфере работает компания?
Как вы оказались в этой конкретной сфере?
Как называется ваша компания?
Когда была основана компания?
Как вы в конечном итоге начали / купили бизнес, что вас к этому подвигло?
Есть ли другие владельцы?
Какой тип компании вы выбрали?
Кто ваши основные клиенты?
Сколько у вас сотрудников?
Какой был оборот до кризиса?
Как вы оцениваете, изменится-ли оборот компании из-за коронавируса?

(Вопрос исследования: как кризис повлиял на жизнь предпринимателя?)

Тема 1: ВЛИЯНИЕ НА СОБСТВЕННУЮ ЖИЗНЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЯ

Как у вас обстояли дела до коронакризиса?
Не могли бы вы рассказать мне о своем опыте предыдущих взлетов и падений в карьере / предпринимательстве?
Как коронакризис повлиял на вашу повседневную жизнь?
У вас есть дети? Находятся ли ваши дети в настоящее время дома? Как повседневные изменения влияют на предпринимательство?
Как кризис повлиял на ваши финансы?

(Вопрос исследования: как коронакризис повлиял на деятельность компании?)

Тема 2: ВЛИЯНИЕ НА БИЗНЕС

Какое влияние оказывает кризис на повседневную деятельность компании?
Как кризис повлиял на количество клиентов и продажи?
Как улучшение гигиенических требований повлияло на бизнес?
Как кризис повлиял на финансовое положение компании в краткосрочной перспективе?
Как кризис повлиял на финансовое положение компании в долгосрочной перспективе?

Тема 3: ВЛИЯНИЕ КОРОНАКРИЗИСА НА РАБОТНИКОВ

Как кризис повлиял на вашу способность нанимать сотрудников?
Как вы думаете, как сотрудники отреагировали на коронакризис?

(Вопрос исследования: какие методы преодоления трудностей нашел предприниматель / использовал вовремя коронакризиса?)

Тема 4: АДАПТАЦИЯ И НОВЫЕ ПОДХОДЫ

Как вы изменили или адаптировали деятельность компании в новой ситуации?
Отложили-ли вы какие-либо планы или реформы из-за кризиса?
Какие новые или замещающие методы работы вы ввели?

Тема 5: ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЫЖИВАНИЯ

Источники финансирования и поддержки бизнеса в период коронакризиса

Подавали ли вы заявку на кредит во время кризиса, и были ли какие-либо изменения в условиях / процентных ставках?

Что вы знаете о формах поддержки бизнеса, связанных с коронакризисом? например, "экстренное финансирование" или "поддержка предпринимателя", Business Finland, (ХАМК-pienyrityskeskus, 2000 €)?

Гибкость налоговой инспекции, предоставляемая налогоплательщиком, более длительные периоды выплаты пенсионных взносов.

Не могли бы вы рассказать нам по собственному опыту подачи заявок на гранты, есть ли какие-либо трудности в том, как продвигается этот процесс?

Где вы получили информацию о субсидиях?

Другие способы экономического выживания

Какие еще способы экономического выживания вы нашли?
например, продажа активов компании, продажа собственных активов или использование сбережений, помощь родственников, помощь другой стороны и т. д.

Тема 6: ПСИХИЧЕСКОЕ ЗДОРОВЬЕ В УСЛОВИЯХ КОРОНАВИРУСА

Что помогает справиться?

Как вы расслабляетесь или снимаете стресс?

Открыли-ли вы что-то новое в своей жизни, спорт, хобби, видеоигры и т. д.?

Как отреагировала семья?

Как отреагировали друзья и родственники?

(Вопрос исследования: что предприниматель думает о будущем после коронакризиса?)

Тема 7: МЫСЛИ О БУДУЩЕМ

Какие вещи важны для вас в вашей жизни?

Какие у вас цели / мечты на будущее в вашей жизни?

Какие вещи вы считаете важными в бизнесе?

Какие цели / мечты вы ставите в будущем как предприниматель?

Как изменились ваши мысли о будущем – изменились ли они?

Как вы думаете, как коронакризис повлияет на положения микро- и малых предприятий и на самих предпринимателей?